SS-magistraat op een gevaarlijke post als Brussel waar Jungclaus stokken in de wielen stak, schreef Herrgesell vrijmoedig aan Himmlers vertrouwensman op het gevaar af zijn hoogste chef politiek voor het hoofd te stoten en uit zijn funktie ontzet te worden. Het is zeldzaam dat een ondergeschikte de moed opbrengt in ambtelijke verslagen aan hogere gezagdragers een duidelijk kritische taal te spreken. Dat is het geval met Herrgesell in de twee hier bedoelde verslagen. Men oordele.

In zijn verslag van 15 maart 1944 stelt Herrgesell vast dat leden van de nieuwe-ordebewegingen sedert jaren politieke akties voeren die als « *Gegenterror* » worden gerechtvaardigd ([283]). (De aanhalingstekens voor de term *Gegenterror* zijn welsprekend voor het skepticisme van Herrgesell.) Enkele afzonderlijke gevallen behandelend schrikt hij er niet voor terug te beweren dat « leden van de *Waffen-SS* of van de Germaanse SS herhaaldelijk, bij weinig belangrijke geschillen met Belgen, onmiddellijk naar de wapens grepen en die Belgen doodschoten ([284]) ». Uit de kontekst blijkt duidelijk dat Herrgesell niet aanvaardt dat die overhaaste schutters steeds in noodweer verkeerden. In hetzelfde verslag benadrukt hij, tot tweemaal toe, dat « leden van de Germaanse SS in de uitoefening van hun funktie de grenzen van hun bevoegdheid overschrijden ([285]) ». In het dokument van 7 april voor Bender bestemd neemt Herrgesell evenmin een blad voor de mond waar hij het heeft over de politieke politie van Rex (*Département de Sécurité et d'Information* = DSI). Men leest : de Sipo-SD te Brussel heeft herhaaldelijk, na onderzoek door het RSHA bevolen, de aktiviteit van het DSI « met zijn twijfelachtige personen », afgekeurd ([286]). In de « *Gegenterror* » (opnieuw tussen betekenisvolle aanhalingstekens) spelen, vooral bij Rex, « ook *niet*-politieke oogmerken een rol ([287]) ». Om het duidelijk te stellen : sommige zogenaamde vergeldingsmoorden waren roofmoorden zonder opdracht van hogerhand gepleegd. Herrgesell beklemtoont dat zijn besluit gegrond is op eigen onderzoek. « In andere gevallen », gaat hij verder, « werd op lichtzinnige wijze van wapens gebruik gemaakt en, zonder de geringste grond, beweerd dat het om terroristen ging ([288]) ».

Men begrijpt dat voor de SS-leiding het in funktie blijven van een militair SS-magistraat als Herrgesell, wiens vrijmoedigheid aan de politieke onbetrouwbaarheid grensde, op een strijdpost als Brussel ongewenst was. Daarom moest hij gaan.

Van een bepaalde eenzijdigheid zijn de twee verslagen van Herrgesell nochtans niet vrij te pleiten. Hij oefent kritiek uit op Vlaamse en Waalse

(283) T-175, 131, 2657869.
(284) T-175, 131, 2657874.
(285) T-175, 131, 2657875.
(286) T-175, 131, 2657865-66.
(287) T-175, 131, 2657867.
(288) T-175, 131, 2657868.

Oostfrontvrijwilligers, op leden van de DeVlag, van de Germaanse SS-Vlaanderen, van Rex. Nergens vindt men het VNV vernoemd. Dit stilzwijgen vindt zijn verklaring in het feit dat de eerste juridische medewerker van Herrgesell te Brussel een VNV'er was, oomzegger van de VNV-leider Staf De Clercq ([289]). Bij de overplaatsing van Herrgesell naar Nederland volgde hij zijn chef.

Het bronnenmateriaal leert ons niets omtrent een beïnvloeding van de strenge SS-rechter door Reeder. Die beïnvloeding mag *a priori* niet uitgesloten worden geacht.

5. JUNGCLAUS EN DE POLITIE VAN DE KOLLABORATIE.

Onder de rubriek : Duitse tegenmaatregelen, moet onze aandacht nu gaan naar de pogingen van Jungclaus tot oprichting en organizatie van formaties samengesteld uit leden van de Germaanse SS-Vlaanderen, de DeVlag en Rex met het doel vergeldingsakties tegen het verzet te ondernemen.

Als politiek vertegenwoordiger van Himmler te Brussel had Jungclaus, binnen het raam van het bezettingsbestuur, formeel geen politieke of politionele bevoegdheid. Hij kon enkel maar dwars gaan liggen. Maar optredend namens de *Reichsführer-SS* reikte zijn feitelijke macht ver genoeg om b.v. door zijn *Germanische Arbeit* (een rekbaar begrip), het gezag van het bezettingsbestuur op een zo vitaal gebied als de *Volkstumspolitik* te ondergraven. En wij zagen zo juist hoe hij, ofschoon in gerechtelijke zaken totaal onbevoegd, het gedaan kreeg een militair SS-magistraat, na enkele maanden dienst, uit Brussel te doen verwijderen omdat hij politiek onhandelbaar bleek.

Ook op het politionele vlak zocht Jungclaus geruisloos en eigenmachtig zijn bevoegheid te verruimen. Als leider van de *Dienststelle* die zijn naam droeg — eigenlijk het embryo van een onwettig nevenbestuur — kontroleerde hij politiek en financieel de Germaanse SS-Vlaanderen en de DeVlag in Vlaanderen en, na de bekering van Degrelle tot de SS, Rex in Wallonië. De twee politieke bewegingen (tussen de DeVlag en de Germaanse SS-Vlaanderen valt er vanaf 1943 geen wezenlijk onderscheid meer te maken) beschikten elk over een rudimentair politie-apparaat. Jungclaus maakte ze zich ondergeschikt en opereerde ermee in de strijd tegen het gewelddadige optreden van het verzet. Langs die omweg eigende hij zich *de facto* een stuk politionele bevoegdheid toe. Het sukses van het maneuver werd hem vergemakkelijkt door de toenemende zwakheid van de *Militärverwaltung* in haar ver-

(289) Adriaan Devrout, geboren te Ukkel 6 maart 1913, advokaat. Meldde zich in mei 1942 voor het Legioen Vlaanderen. 25 februari 1947 bij verstek ter dood veroordeeld.

houding tot de SS-instanties en de vijandige afzijdigheid van de Belgische justitie en politie ten opzichte van de bedreigde kollaborateurs. Gedreven door noodweer en wraakzucht zochten deze laatsten (met uitzondering evenwel van de VNV'ers die dat pas bij het einde van de bezetting zouden doen), bescherming bij Himmlers vertegenwoordiger te Brussel Vanzelfsprekend maakte Jungclaus van de toestand gebruik om, nog vóór zijn benoeming tot HSSPF, een rol te spelen in de beteugeling van het verzet, meer bepaald door vergeldingsakties wegens aanslagen op kollaborateurs en door klopjachten met aanhouding van verdachten in gevaarlijk geachte gebieden. Het blijkt niet dat de bestrijding van sabotage Jungclaus sterk geïnteresseerd heeft. Met andere woorden : in het bezette België was, vanaf 1943, de repressie van de terroristische aktiviteit van het verzet de taak niet enkel van de ambtelijk bevoegde en het bezettingsbestuur ondergeschikte politie-organen als de *Feldgendarmerie,* de *Geheime Feldpolizei* en (vooral) de Sipo-SD, maar ook van formaties die daartoe slechts, dank zij het eigenmachtige optreden van Jungclaus, een feitelijke bevoegdheid hadden verworven.

TERREUR EN CONTRATERREUR. EEN KWESTIE VAN TERMINOLOGIE.

In de geschiedenis van de bezetting staan wij hier aan de oorsprong van een ingewikkeld en betwist verschijnsel dat men niet los van zijn kontekst mag beschouwen : de contraterreur van de kollaboratie als antwoord op de terrorizerende (en als zodanig bedoelde) akties van een door kommunisten geïnspireerde verzetsorganizatie, met name de Belgische Gewapende Partizanen ([290]). Die terreur was, op haar beurt, na de Duitse inval in de Sovjetunie van 22 juni 1941, een reaktie op de bezetting en de kollaboratie. Het verband tussen de opeenvolgende fazen van het escalatieproces van het geweld is niet enkel kronologisch maar ook oorzakelijk.

Een kies vraagstuk. Om te beginnen moet men het duidelijk stellen. Eerste vereiste om verwarring te voorkomen is een ondubbelzinnige terminologie. De termen terreur, terrorisme, terrorist gebruiken wij hier in hun eigenblijk betekenis zonder emotionele of negatieve bijbedoeling van welke aard ook.

Terreur en terrorisme ([291]) dient men te verstaan als het stelselmatig gebruik van geweld met het doel de politieke vijand door fysieke likwidatie

(290) Over de betekenis van de term partizaan volgens Himmler, hierachter, p. 74, noot 296.

(291) Politologen maken een onderscheid tussen terreur of *Terror von oben,* door de heersers, en terrorisme of *Terror von unten,* door de onderdrukten (P. TOMMISSEN, *Over het wezen van het transnationaal terrorisme,* in : *Politieke Dokumentatie,* XI, 96, november-december 1980, p. 307-309).

te bestraffen (rechtstreekse sanktie) en tevens zijn medestanders door schrikaanjaging te verlammen en van inzicht te doen veranderen (dreigende waarschuwing) ([292]). De kwalifikatie terrorist wordt niet bepaald door de groep of de strekking waartoe de militant behoort maar door de aard van de aangewende middelen en het beoogde doel. Niemand hoort zich graag als terrorist brandmerken. In de diskussie over de licht ontvlambare materie is de als schuldig beschouwde terrorist steeds de andere ([293]) omdat, volgens de treffende uitdrukking van Liebmann, *le terrorisme est la violence de ceux qui ne vous plaisent pas* ([294]). In bepaalde omstandigheden zijn aktieve vaderlandsliefde (met of zonder ideologisch engagement) en terrorisme verre van tegenstrijdig. In oorlogs- en bezettingstijd kunnen ze gemakkelijk komplementair zijn. Is het niet normaal de slagvaardigheid van de vijand door stelselmatige afschrikking te ondermijnen ? ([295]) Toch is het begrijpelijk dat gewezen verzetslieden aanstoot namen aan de propagandistische terminologie van de vroegere bezetter en termen als terreur, terrorist verontwaardigd afwijzen omdat ze een negatief waardeoordeel bevatten. Dat verandert niets aan de aard en de bedoeling van harde akties tegen bezetter en (vooral) kollaborateur. Voor de geschiedschrijver, die moet trachten de feiten in hun onderlinge samenhang te begrijpen en nuchter te beschrijven, is die emotioneel geladen afwijzing geen voldoende reden om de zaken niet bij hun ware naam te noemen. Het is zijn onaantastbaar recht de woorden in hun eigenlijke betekenis te gebruiken op voorwaarde dat ze adekwaat zijn. Dat is hier het geval. (Men raadplege de verklarende woordenboeken s.v. terreur enz.)

---

(292) De twee elementen : sanktie voor het slachtoffer, waarschuwing aan het adres van zijn medestanders, vindt men terug in de bepaling van het begrip terrorisme door E. MICKOLUS, *Trends in Transnational Terrorism*, in het verzamelwerk : *International Terrorism in the Contemporary World*, Londen, 1978, p. 44 : *The use, or threat of use, of anxietyinducing extranormal violence for political purposes by an individual or group, whether acting for or in opposition to established governemental authority, when such action is intented to influence the attitudes and behavior of a target group wider than the immediate victims.* De h. Bouveroux vestigde onze aandacht op die tekst, waarvoor hier onze dank.

(293) Vgl. NOGUERES, *Histoire de la Résistance en France de 1940 à 1945*, II, Parijs, 1969, p. 369 : *Le terrorisme pratiqué par les Allemands — car c'est cette répression aveugle qui constitue le véritable terrorisme.* Het boek van Noguères bewijst echter dat het lukraak neerschieten, in augustus 1941, van Duitse militairen door jonge Franse kommunisten geen ander doel had dan de bezetter tot terroristische tegenmaatregelen uit te dagen waardoor hij zich bij de bevolking gehaat maakte.

(294) Liebmann sprak deze woorden uit tijdens het televisie-debat over de politieke moord naar aanleiding van de film *Cadavre exquis* vertoond door de RTBF (27 januari 1981). Het verdient opmerking dat Liebmann uitdrukkelijk de legitimiteit van het terrorisme van het verzet erkende. Het ging hem echter niet daaróm, wél om het gebruik van de termen terrorisme en terrorist.

(295) Reeds in mei 1939 had Gubbins, de latere bevelhebber van de Britse S.O.E. (*Special Operations Executive*), de regels van de guerilla met het oog op de nakende oorlog in Europa vastgelegd. Eén van de voorschriften (nr. 40) betrof de « verraders ». Geen genade voor hen ! Als afschrikwekkend voorbeeld voor hun geestesgenoten moeten ze omgebracht worden (G. SCHULZ, *Zur englischen Planung des Partizanenkrieges am Vorabend des Zweiten Weltkrieges*, in : *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 1982, p. 349).

Daar komt nog bij dat de Belgische Gewapende Partizanen ([296]) zelf het niet eerrovend hebben geacht gedurende de bezetting, in hun klandestien orgaan *Le Partisan,* hun aktiviteit als terroristisch te karakterizeren. In een oproep van november 1942 sporen zij aan tot akties tegen de beambten van de Nationale Dienst voor Tewerkstelling. Waarom ? : *Il faut leur rendre la vie impossible... Ils doivent être poursuivis, traqués, abattus comme des chiens. Tous ne pourront pas être exécutés, mais chaque exécution aggravera la terreur parmi les survivants* ([297]). Over de bedoeling van de gevoerde aktie tegen de wegvoering van arbeiders naar Duitsland is het nummer van december niet minder duidelijk : *Ceux qui ont lu nos communiqués savent... quelle terreur, génératrice du désordre et de la démoralisation, nous avons semée déjà dans les rangs des traîtres* ([298]). In hetzelfde nummer verneemt men dat de Gewapende Partizanen, na de eerste terechtstellingen van gijzelaars, hun gewelddadig optreden door een nieuw feit motiveren : *Jusqu'à présent, les partisans étaient inspirés par le souci de nuire à l'ennemi et de terroriser les traîtres. Dorénavant, ils seront poussés, en plus, par la volonté de venger impitoyablement les innocents assassinés* ([299]). Is het niet veelbetekenend dat een bendelid dat eind 1943 in het Luikse opereerde, bekend stond onder de bijnaam *Julien-la-Terreur* ([300]) ?

Overigens waren de Gewapende Partizanen niet de enigen die, in oorlogstijd, geen aanstoot namen aan het bezigen van de term terrorisme voor een bepaalde vorm van verzetsaktiviteit. Begin augustus 1943 verstrekte de *Radiodiffusion Nationale Belge* vanuit Londen haar luisteraars in het bezette land, onder de vorm van een persoverzicht, de volgende richtlijn : *Il*

---

(296) Partizaan was een term waar Himmler aanstoot aan nam. Bij speciaal bevel van 31 juli 1942 verbood hij, om « psychologische redenen », het gebruik ervan. « Voor ons », aldus dit bevel, « gaat het hier niet om strijders (*Kämpfer*) en soldaten, maar om bandieten, vrijschutters en misdadigers van gemeen recht. » Een nota uitgaande van het *SS-Hauptamt, Persönlicher Stab des Reichsführers-SS,* lag dit speciaal bevel ten grondslag. Het bolsjevisme, heet het daarin, is er in geslaagd, naast de infanterie, de artillerie enz. « een nieuw wapen, de partizanen, in het gelid te stellen ». Europa, de Duitsers vooraan, zijn prompt in die bolsjevistische en Joodse propagandistische val getrapt. Zij hebben van de partizaan, eigenlijk toch maar een strijder die achterbaks toeslaat, een held en een patriot gemaakt. Bij middel van vlugschriften moet het de bevolking duidelijk gemaakt worden dat de door Moskou als helden geroemde partizanen « in werkelijkheid de grootste lafaards » zijn. Begin augustus 1944 moest Himmlers bevel opnieuw ingescherpt worden nadat de chef van de *Wehrmachtpropaganda* geen bezwaar had geopperd tegen het gebruik van de term partizaan (T-175, 74, 2591086-94).

(297) *Sus aux canailles de l'O.N.T.*, in : *Le Partisan,* 3, november 1942, p. 2.

(298) *Contre la déportation, avec les Partisans !*, in : *Le Partisan,* 5, december 1942, p. 4. Het artikel wordt als volgt ingeleid : *Par la destruction des dossiers et des fiches, par la terreur que leurs actions sèment parmi les traîtres de l'O.N.T. et des bureaux d'embauche, les partisans veulent désorganiser les services de la déportation.*

(299) Als vorige noot.

(300) Hiervóór, p. 44. In verband met de eerste moorden op Duitse militairen in Frankrijk, eind augustus 1941, verklaarde de jonge Franse kommunistische militant Jacques d'Andurian over zichzelf, als doder, en over zijn twee kommunistische kameraden, eveneens doders : *Je pense... que Le Berre, Fabien et moi sommes les trois premiers d'une véritable organisation terroriste* (H. NOGUERES, *Histoire de la Résistance en France de 1940 à 1945,* II, *L'armée de l'ombre, juillet 1941-octobre 1942,* Parijs, 1969, p. 74).

faut maintenir et développer dans tout le pays une atmosphère de peur et d'insécurité dans les milieux VNV et rexistes... Le terrorisme est l'arme des opprimés... Il faut que tout rexiste ou mauvais flamingant... se rende bien compte qu'il n'échappera pas au châtiment ; qu'il n'est plus en sécurité nulle part ; que la mort le guette nuit et jour ([301]). In hun waardevolle kroniek *La Belgique sous les nazis* schrikken De Landsheere en Ooms, twee auteurs wier Belgische vaderlandsliefde niet verdacht is, er evenmin voor terug de term terreur te gebruiken. Op 28 juli 1944 noteren ze : *La Belgique vit une époque de terreur. On assassine des membres d'organisations d' « ordre nouveau » et ceux-ci se vengent en massacrant des patriotes* ([302]). Uit de formulering van die merkwaardig syntetische notitie blijkt dat onze kroniekschrijvers een open oog hadden voor het oorzaakelijk verband tussen de terreur van het verzet en de contraterreur van de kollaboratie. Jaren na de feiten struikelt een partijganger van de gewelddadige metode der Gewapende Partizanen niet over de term terreur. In 1948 komt Pierre Bodart er rond voor uit dat *des hommes s'étaient spécialisés à semer la terreur dans les rangs des traîtres* ([303]). De schrijver zinspeelt hier op de *brigades spéciales,* belast met het ombrengen van kollaborateurs. Wie de politieke vijand stelselmatig met schrikaanjagende (terrorizerende) middelen heeft bekampt en, niet zonder trots, uitpakt met de geleverde prestaties : 1137 likwidaties van kollaborateurs van september 1942 tot augustus 1944 ([304]), kan er moeilijk aanstoot aan nemen terrorist te worden genoemd. Wanneer een gezaghebbende Franse

(301) NCWO II, Inbel, dossier 512. De speaker begon de radio-uitzending van 9 augustus 1943 met een overzicht van de sluikpers. Eerst verwees hij naar het laatste nummer van *Le Partisan, qui donne... une liste de quatre pages de sabotages et actes de justice commis en un seul mois.* Vervolgens las hij de hierboven aangehaalde tekst voor, ontleend aan een niet nader gedateerd nummer van *La Belgique nouvelle.* (Prof. Dr. J. Willequet was zo vriendelijk onze aandacht op die radio-uitzending uit Londen te vestigen, waarvoor wij hem hier hartelijk danken.) Dezelfde redenering : wij moeten de kollaborateur schrik aanjagen door hem te doden vindt men b.v. in C. TILLON, *Les F.T.P. Témoignage pour servir à l'histoire de la Résistance,* Parijs, 1962, p. 131 : *Le premier objectif : rendre la collaboration mortelle, est atteint.* Volgens de schrijver was dat reeds begin 1942 geval. Vgl. nog p. 179 : *Au début d'octobre 1942, l'état-major F.T.P.F. lança dans France d'Abord son mot d'ordre offensif contre l'occupant et son bourreau : Tous debout et chacun son Boche.*

(302) IV, p. 207.

(303) P. BODART, *Avec l'Armée belge des Partisans,* Brussel, 1948, p. 201 en 209. Het boek van Bodart is een lofzang op de aktie van de Gewapende Partizanen. Ook Struye in zijn bekende verslagen maakt gewag van een *atmosphère de terreur* (P. STRUYE, *Evolution,* p. 139 en 179). De Franse historicus Amouroux beschouwt het doden van politieke vijanden in het duister als *terrorisme.* Het geneert hem blijkbaar niet de term *organisation terroriste* in verband met het verzet te gebruiken (E. AMOUROUX, *La grande histoire des Français sous l'occupation, IV, Le peuple réveillé, juin 1940-avril 1942,* Parijs, z.d., p. 309 en 316). Vgl. nog de hier vroeger (*Bijdragen,* 4, p. 7, noot 11) geciteerde tekst van J. Gotovitch over het verband tussen het (gewapend) verzet en het terrorisme. *La Résistance, si l'on veut bien faire fi du contenu émotionnel donné par l'occupant à ce terme, comporte une facette terroriste.*

(304) Cijfers ontleent aan *Historiques. L'Armée Belge des Partisans,* in : *L'Echo de la Nation,* I, 3, september-oktober 1950, p. 11-12. Het geschiedkundig overzicht is gesteund op de communiqués die regelmatig in *Le Partisan* verschenen. Vgl. nog BODART, *op. cit., passim ; Documents d'histoire de la Résistance F.I. de 1940 à 1944. La Résistance armée du F.I. dans toutes les régions du pays,* Brussel, 1975 ; L. VAN BRUSSEL, *Partizanen in Vlaanderen. Met actieverslag van Korps 034 - Leuven,* 1971, *passim.*

partizanenleider als Charles Tillon stelt dat het eerste objektief van de strijd erin bestaat, van de kollaboratie een levensgevaarlijke onderneming te maken (*rendre la collaboration mortelle*) ([305]), dan mag men zich terecht afvragen waarom de term terrorisme niet adekwaat zou zijn. Anders dan bandiet is de kwalifikatie terrorist niet smadelijk. Zij is daarom nog niet eervol. Zij is immers het ene noch het andere. Zij verwoordt enkel waarheidsgetrouw, zonder oordeel pro of contra, de aard en de bedoeling van de aangewende strijdwijze. Toch schrijft het Britse officiële *Handbook of Modern Irregular Warfare* voor dat, in de gegeven omstandigheden (de tijd van de sportieve strijd behoort tot het verleden), « ieder commando-soldaat een potentieel gangster moet zijn, steeds bereid waar nodig, gangstermetoden toe te passen ([306]) ».

Wat leert de kronologie van de feiten ? 1) Dat in het ombrengen van politieke vijanden, de Gewapende Partizanen de kollaborateurs vóór waren. In de strijd van het verzet tegen de bezetter en zijn aanhangers ligt het initiatief uiteraard bij het verzet. In de stijgende spiraal van geweld eigen aan oorlog en vijandelijke bezetting, kollaboratie en verzet, waren de Belgische Gewapende Partizanen de eersten die de drempel naar de politieke moord overschreden. De eerste likwidaties van kollaborateurs dateren van september-oktober 1941 (twee alleenstaande gevallen). De lange reeks begon eigenlijk pas in het voorjaar van 1942. Maanden later, begin 1943, sloeg Verbelen voor het eerst terug ([307]). In het schaarse bronnenmateriaal vindt men de aanslagen op Duitsers en kollaborateurs niet gerechtvaardigd als vergelding voor aanslagen op verzetslieden, soms wel als noodweermaatregel tegen verraderlijke infiltratie van de eigen organizatie of als represaille voor het terechtstellen van gijzelaars. 2) Dat er geen twijfel mogelijk is over een oorzakelijk verband tussen de als terrorizerend bedoelde akties van b.v. de Gewapende Partizanen en het contraterrorisme van de kollaboratie. Het tweede was het normaal te verwachten antwoord op het eerste ([308]).

Daarmee is echter niet alles gezegd. Men zou de waarheid erg verminken door te verzwijgen dat aktieve patriotten het beleid van de bezetter, meer bepaald de kollaboratie, als een « misdadige en ondraaglijke uitdaging »

---

(305) Zie noot 301.

(306) *The days when we could practice the rules of sportmanship are over. For the time being every Commando-soldier must be a potential gangster and must be prepared to adopt their methods whenever necessary* (C.G. SEGERS, *Geef ons een slagveld. Fragmenten uit de geschiedenis van de Belgische Commando's (1940-1945)*, Brussel, 1981, p. 76. Vgl. nog A. VON KNIERIEM, *Nürnberg. Rechtliche und menschliche Probleme*, Stuttgart, 1953, p. 461. Zowel Segers als von Knieriem zien een kronologisch en oorzakelijk verband tussen het optreden van de Britse commando's en Hitlers commando-bevel van 18 oktober 1942.

(307) Hierachter, p. 79.

(308) Wij verwijzen naar de hiervóór geciteerde tekst in De Landsheere en Ooms. Vgl. nog in dezelfde zin, *op. cit., IV*, p. 222, 9 augustus 1944 : *Le sang continue à couler... Les attentats se succèdent, provoquant de féroces représailles.* De twee citaten gelden voor gans de periode voorjaar 19424-zomer 1944, met dit verschil dat in 1942/43 de terreur en de contraterreur nog niet de intensiteit van zomer 1944 hadden bereikt.

ervoeren die vergelding rechtvaardigde. Door hun openlijk optreden, door het dragen van het vijandelijke uniform lokten de kollaborateurs de haat van die patriotten uit en werden zij het mikpunt van wraak ([309]). Het Belgisch Leger der Partizanen beantwoordde de uitdaging met de meest extreme vorm van vergelding, de politieke moord. De kring was gesloten toen bepaalde groepen kollaborateurs besloten hetzelfde middel aan te wenden en politieke moord met politieke moord te vergelden. Het zou van een gebrek aan historisch inzicht getuigen, de escalatie van het politieke geweld in bezet België met de eerste politieke moord op een kollaborateur te doen beginnen zonder rekening te houden met hetgeen was voorafgegaan dat, volgens de daders, die likwidatie rechtvaardigde. Eerlijkheidshalve moet echter dezelfde redenering gelden voor de represaillemoorden door kollaborateurs gepleegd. Want ook die bloedige afrekeningen hadden hun voorgeschiedenis.

De lezer zal intussen begrepen hebben dat het proces van stijgende politieke geweldpleging in bezet België na het uitbreken van de Duitse-Russische oorlog in een nieuwe faze was getreden. Vóór 22 juni 1941 is er geen spoor van politieke moorden. Evenmin van voor de Duitse oorlogvoering gevaarlijke sabotage. Er konden toen ook, als vergelding voor onopgehelderde aanslagen op Duitse militairen en kollaborateurs, of ernstige sabotagedaden, geen gijzelaars terechtgesteld worden.

Voor de Gewapende Partizanen was het ombrengen van politieke vijanden een nieuw wapen. Op een niet nader te bepalen datum in maart-april 1942 — dat is nb. ongeveer een half jaar vóór het invoeren van de verplichte tewerkstelling in Duitsland en zeven maanden vóór de terechtstelling van de eerste groep gijzelaars — vaardigde het Nationaal Kommando een bevel uit dat iedere partizaan individueel het recht verleende voortaan « eigenmachtig, waar ook en wanneer de SS-verraders te executeren ([310]) ». (Hij mocht dat

---

(309) Vgl. de uitvoerige overwegingen van het vonnis-von Falkenhausen c.s., E, 3, 9 maart 1951, p. 30-31. Tekst in *Journal des Tribunaux*, 1951, p. 200.

(310) Getuigenis van René Adam op het proces voor de krijgsraad Brussel tegen Castan c.s., zitting van 22 september 1950. Castan en vier medebetichten, gewezen partizanen, stonden terecht wegens moord op een soldaat van de *Garde Wallonne* te Virginal (Brabant) op 5 september 1944. Het slachtoffer was reeds aangehouden maar werd na een poging tot ontvluchten neergeschoten. Volgens het zittingsblad verklaarde Adam : *J'ai été le Secrétaire National de l'Armée Belge des Partisans... Un ordre général a été donné en mars-avril 1942 que pendant l'occupation chaque partisan, de son autorité, avait le droit d'exécuter n'importe où et n'importe quand les traîtres de la SS. Cet ordre émanait du Commandant National des Partisans Armés. Avant 1942, le partisan n'avait pas ce droit. Il devait avoir reçu un ordre de son chef hiérarchique, qui lui devait l'avoir reçu par la voie normale du Commandant National... La qualité de traître ne devait pas nécessairement leur être communiquée. Individuellement chaque P.A. pouvait en conscience le décider... Sous l'occupation, j'étais responsable des cadres* (NCWO II, BMG/DJ, Varia, 5, Castan). Zie nog *La Libre Belgique* van 23 september 1950. Tijdens de instruktie van het proces voor de krijgsraad te Antwerpen tegen vijf gewezen partizanen die op 9 september 1944 te Tongeren vijf reeds aangehouden kollaborateurs hadden neergeschoten, verklaarde Adam : *Il exista depuis début 1942 un ordre général émanant du Commandement National d'après lequel chaque traître ou chaque suspect de trahison devait être abattu* (Pv. getuigenis Adam, 28 maart 1951. NCWO II, GMB/DJ, Varia, 6, Tongeren). Adam herhaalde zijn getuigenis tijdens de zitting van de krijgsraad van 26 juni 1951 (*De Nieuwe Gids*, 27 juni 1951).

vroeger ook wel maar enkel op grond van een speciaal bevel langs de hiërarchische weg.) Eind april gaven de Belgische Partizanen een zekere publiciteit aan dit bevel door een *Avertissement* dat te Brussel en omgeving (en wellicht ook elders) werd verspreid (zwarte letter op steenrood papier). Over het lot dat de kollaborateurs te wachten stond was het stuk duidelijk schrikaanjagend. *Cette vermine immonde doit être écrasée. On ne peut attendre, pour châtier les traîtres, la débâcle inévitable de Hitler. C'est dès maintenant qu'il faut les empêcher de nuire... Les Partisans belges se sont juré de liquider ces bêtes puantes* (311).

De inhoud van het algemeen bevel van het Nationaal Kommando der Belgische Gewapende Partizanen vindt men bevestigd in een uitvoerige instruktie die later bij een aangehouden partizaan werd ontdekt en door het bezettingsbestuur in april 1943 aan al de Duitse diensten ter onderrichting toegestuurd (312). Over de aangewende strijdmetode : het veralgemeend ombrengen van kollaborateurs zonder speciaal bevel van geval tot geval, is de instruktie even welsprekend als de waarschuwing van eind april-begin mei 1942. Gedurende de voorbije maanden, leest men, hebben de partizanen de vijand zwaar getroffen : « Zij hebben verraders om het leven gebracht. » Verder heet het dat zij hun aanvallende akties niet tot het ingooien van ruiten zullen beperken. « Hun doel is individuën om te brengen die op het voorplan treden. » Volgt dan een lijst van de groepen toekomstige slachtoffers gaande van de leiders van het VNV en Rex (de DeVlag is er nog niet bij) tot de soldaat van de Vlaamse Wacht en de *Garde Wallonne* via de spionnen, journalisten, gewone leden van Nieuwe-Ordeorganizaties.

Het bestaan van het bevel van het Nationaal Kommando van maart-april 1942 wordt nog bevestigd door het stijgende aantal aanslagen op kollaborateurs : van twee in de tweede helft van 1941 steeg het tot zevenenzestig in 1942, waarvan slechts zeven in de eerste, maar zestig in de tweede helft van dit jaar. Van de achtentwintig doden vielen er niet minder dan vijfentwintig tussen juli en december (313).

---

(311) DE LANDSHEERE-OOMS, *La Belgique sous les nazis*, II, 3 mei 1942, 189. Men vergelijke die waarschuwing met de kommentaar van *De Rode Vaan* (juni 1942) bij de dagorder van Stalin aan het Rode Leger van 1 mei 1942 : « Wij dienen de nationale opstand voor te bereiden... Vervolgt de verraders zonder genade... Beeft verraders van het VNV... Als honden zult gij kreperen onder de kogels der patriotten. De verraders moeten zich vervolgd weten ».

(312) MBBNf, Kommandostab Ia, 2 april 1943, geheim (T-501, 95, 1057-1075). *Jeder Landesschütze, jeder Feldgendarm und jeder Geh. Feldpolizeibeamte in Belgien muss hierüber unterrichtet sein... Die Anweisung ist überall zum Gegenstand der Belehrung zu machen.* De benaderende datum van de instruktie : tweede helft van december, kan afgeleid worden uit de zinspeling op de nakende vorming van een tweede front (na de geallieerde landing in Noord-Afrika in november 1942) en de vermelding, in de eed van trouw der partizanen, van de terechstelling van o.m. C. De Roeck. Die terechtstelling dateert van 12 december 1942. Inlichting ons verschaft door de h. J. Gotovitch, waarvoor hier onze dank.

(313) *Bijdragen*, 5, december 1978, p. 7.

DE STOOTTROEP-VERBELEN.

In de ontwikkeling van het contraterrorisme van de kollaboratie valt er kronologisch een onderscheid te maken tussen het optreden van de DeVlag in enge samenwerking met de Germaanse SS-Vlaanderen, vervolgens van Rex en tenslotte van het VNV. Het VNV wordt hier in laatste instantie vermeld omdat het inderdaad pas na de twee andere kollaboratiebewegingen in aktie trad : de « inzet » of de contraterreur in Limburg, de enige provincie waar het VNV politieke moord met politieke moord vergold, dateert immers pas van augustus 1944, *na* de benoeming van Jungclaus tot HSSPF. Om die reden wordt er hier niet nader op ingegaan.

De lezer verwachte hier geen verhaal van het toenemend gebruik, in de twee kampen, van het geweld als politiek wapen in bezet België. Het onderwerp verdient een nader onderzoek maar het valt buiten het bestek van onze studie. De enige vraag die ons hier interesseert is de rol door Jungclaus, bij middel van de politie der kollaboratie, in de contraterreur gespeeld.

De eerste vergeldingsmoorden van de kollaboratie waren het werk, begin 1943, van een groep die wij gemakshalve de groep-Verbelen noemen naar de naam van de man die in de contraterreur van de DeVlag - Germaanse SS-Vlaanderen de leidende rol heeft gespeeld ([314]). Beslissend voor Verbelen was de moord door onbekenden op zijn vriend August Schollen, *Untersturmführer* van de Germaanse SS-Vlaanderen, te Brussel, op 4 december 1942 gepleegd ([315]). In de nacht van de jaarwisseling schoten twee onbekenden Pêtre, oud-burgemeester van Sint-Joost-ten-Node en bekend vrijmetselaar, in zijn woning neer. Op grond van getuigenissen van medebetichten verklaarde het vonnis van de krijgsraad te Brussel in de zaak van het Veiligheidskorps van de DeVlag (14 oktober 1947) de voortvluchtige Verbelen

---

(314) Wat hier volgt over de groep-Verbelen berust uitsluitend op 1) de *Uiteenzetting van de feiten,* 2) de instruktie van het proces tegen het Veiligheidskorps van de DeVlag (vonnis krijgsraad Brussel, 14 oktober 1947 en arrest krijgshof Brussel, 15 september 1948). Het ligt voor de hand dat de betichten getracht hebben hun aandeel in de represailles tot een minimum te herleiden door de voortvluchtige Verbelen te belasten. De leidende rol van deze laatste in de contraterroristische aktiviteit van de DeVlag — Germaanse SS-Vlaanderen kan echter niet betwist worden. Voor het vaststellen van de feiten hebben wij van de verklaringen van medebetichten betreffende Verbelen met de vereiste omzichtigheid gebruik gemaakt (NCWO II, BMG/DJ, IV). Het archief van de DeVlag werd kort vóór het einde van de bezetting grotendeels vernield. Wat overbleef bevat niets over de hier bestudeerde aktiviteit van Verbelen. Vgl. W. STEENHAUT en M. VAN DE STEEN, *Archief DeVlag. Inventarissen, 7,* Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, Brussel, 1977, p. 3-4. Het archief van de *Dienststelle Jungclaus* werd bij het ontruimen van het grondgebied naar Bergisch-Gladbach overgebracht. Waarschijnlijk toen reeds troffen de verantwoordelijken voor het transport de nodige voorzorgen om alle dokumenten die voor de kollaborateurs bezwarend konden zijn, te vernielen. Vgl. het *Gesamtbericht des Wehrmachtbefehlshabers und Höheren SS- u. Polizeiführers Belgien und Nordfrankreich,* 25 oktober 1944, p. 11-12 (NCWO II, BDC, Jungclaus). Er is niets bekend omtrent het bestaan van de rest van het archief der *Dienststelle Jungclaus.*

(315) De dodelijke aanslag op Schollen maakte deel uit van een lange reeks waarvan het begin tot het voorjaar 1942 teruggaat (*Bijdragen,* 5, december 1978).

schuldig en veroordeelde hem bij verstek tot de doodstraf. De vergeldingsmoord op Pêtre was de eerste van een lange reeks door Verbelen en zijn groep gepleegde bloedige aanslagen : veertien in 1943, tweeëntwintig in 1944 ([316]). Voor zover men kan nagaan volgden de « speciale akties » van de groep-Verbelen steeds op likwidaties van kollaborateurs. De slachtoffers van de represailles waren meestal zelf geen doders (die bleven onvindbaar) maar, volgens Verbelen, de moreel verantwoordelijken, de touwtjestrekkers of *Hintermänner* die door houding, hun aanstoken, hun bewuste nalatigheid de gunstige sfeer voor de politieke moord hadden geschapen.

Men tast nog in het duister naar de beginperiode van de *Polizeizug* of de « stootgroep-Verbelen ». Of Verbelen zelf toen reeds de leiding in handen had, moet een open vraag blijven. Vast staat enkel dat hij aanvankelijk geen lid van de DeVlag was (wellicht achtte hij die organizatie toen niet strijdbaar genoeg) en dat zijn kommando voor represailles (of dat waarvan hij enkel deel uitmaakte) gerekruteerd werd uit leden van de Germaanse SS-Vlaanderen, een formatie waartoe Verbelen wél sinds haar ontstaan was toegetreden en waarin hij eerst de funktie van stormleider-Leuven, vervolgens die van stormbanleider-Brabant bekleedde. Pas op 1 april 1943 trad hij formeel tot de DeVlag toe. Jungclaus, die namens Himmler en Berger de DeVlag en haar geledingen politiek en financieel kontroleerde, drong hem op als stafleider ([317]). Was het op grond van de rol door Verbelen toen reeds in het contra-terrorisme gespeeld ? Men weet het niet. Op bevel van Van de Wiele, leider van de DeVlag, richtte Verbelen in mei een speciale DeVlag-Wacht op. De nieuwe eenheid stond in voor de persoonlijke veiligheid van de leider, de bewaking van diens woning te Tervuren en van de DeVlag-Centrale aan de Wetstraat te Brussel. Zij telde twaalf à vijftien man, nl. meestal dezelfde die van de *Polizeizug* of stoottroep-Verbelen deel hadden uitgemaakt en nagenoeg uitsluitend waren gerekruteerd in de storm Brussel van de Germaanse SS-Vlaanderen. De wijziging in de benaming had niets gewijzigd in de aktiviteit van de groep. Voor zijn « speciale akties » beschikte Verbelen sedert mei 1943 dus over de DeVlag-Wacht.

A priori mag men stellen dat die feitelijke SS-formatie totaal afhankelijk was van Jungclaus als leider van de *Dienststelle* te Brussel die zijn naam

(316) Volgens de *Uiteenzetting van de feiten*. Door het assisenhof te Wenen werd Verbelen wegens tien moorden vervolgd. Zoals bekend sprak de jury hem op 21 december 1965 vrij. Te Wenen kwam de moord op Pêtre niet ter sprake. In zijn verdediging beriep Verbelen zich op bevelen van Jungclaus en van Himmler. Die van Jungclaus waren, beweerde Verbelen, uitsluitend mondeling. Kwamen er bevelen van Himmler aan Jungclaus ? Men kent slechts de mondelinge instrukties van 2 juni 1944, die niet rechtstreeks voor Verbelen bestemd waren (hierachter, p. 119) en het schriftelijk bevel aan Jungclaus van 17 juli 1944 (hierachter, p. 136). Het zwakke punt in de argumentering van Verbelen is het feit dat hij zich vrijwillig voor de Germaanse SS-Vlaanderen had gemeld en dus geen aanspraak kon maken op de hoedanigheid van militair voor wie het bevel van hogerhand bindend is en de verantwoordelijkheid van de uitvoerder uitschakelt. Een stenografisch verslag van de terechtzittingen van het proces-Verbelen te Wensen berust op het NCWO II.

(317) Het eerst bewaarde stuk getekend Verbelen, stafleider van DeVlag, dateert van 3 april 1943 (STEENHAUT-VAN DE STEEN, *Inventaris*, p. 3, nr. 16).

droeg. Voorts is het ondenkbaar dat Verbelen zich met zijn vergeldingsakties zover zou gewaagd hebben als hij het deed zonder zeker te zijn van de nodige dekking tegen *Militärbefehlshaber* von Falkenhausen. De enige Duitse gezagdrager in België die hem die feitelijke dekking kon bieden, was Jungclaus. Dat hij ze gaarne gaf behoort tot de interne logica van zijn ondergravingswerk van het gevestigde bezettingsbestuur.

Maar men beschikt over konkrete bewijzen van de ondergeschiktheid van Verbelen, als verantwoordelijke voor de DeVlag-Wacht, aan Jungclaus. Het hoogtepunt van de contraterroristische bedrijvigheid van de groep dateert van maandag 28 februari 1944. In de late avonduren van die dag — Jungclaus was net enkele uren voordien in gezelschap van Elias, Van de Wiele en Canaris naar Berlijn en Salzburg vertrokken ([318]) — lanceerde Verbelen een grootscheepse operatie tegen vertegenwoordigers van het *establishment* die hij moreel verantwoordelijk achtte voor het toenemend aantal bloedige aanslagen op kollaborateurs. Voor Verbelen en de zijnen had 28 februari dan ook de symbolische betekenis van een open oorlogsverklaring aan het verzet. De operatie slaagde slechts gedeeltelijk omdat de kandidaatslachtoffers voor het merendeel hun deur gesloten hielden of de stad verlaten hadden. Toch vielen er die avond zes doden, o.m. Alexandre Galopin, goeverneur van de *Société Générale,* een adjunkt-politie-kommissaris en twee agenten in het kommissariaat te Vorst. Het is uitgesloten dat Jungclaus niet op de hoogte was van de geplande operatie. Enkele dagen voordien immers had Verbelen een beroep gedaan op de medewerking van de Germaanse SS-Vlaanderen als korps. Ingaand op dit verzoek had de leider van die formatie de vijf stormbanleiders (West- en Oost-Vlaanderen, Brabant, Antwerpen en Limburg) en uit elke stormban een vijftal manschappen ter beschikking gesteld. Dat kon niet zonder de uitdrukkelijke toelating van Jungclaus. De handgranaten voor de overvallen gebruikt waren afkomstig van de *Dienststelle* Jungclaus. Een van de leidende deelnemers aan de bloedige operatie die in het naoorlogse proces tegen het Veiligheidskorps van de DeVlag zijn verantwoordelijkheid niet ontvluchtte en wiens getuigenis zijn schuld niet verminderde of anderen belastte, verklaarde tijdens de instruktie, in een brief aan de bevoegde krijgsauditeur (28 juni 1947), dat Verbelen, onmiddellijk na de operatie, Jungclaus schriftelijk verslag uitbracht en dat deze, op zijn beurt, op 2 maart Himmler per *Blitz-Fernschreiben* informeerde. Jungclaus vermeldde dat het o.m. om Galopin ging en benadrukte dat er vijf politieagenten gedood of gewond waren. Prompt antwoordde Himmler 's anderendaags, eveneens per *Blitz-Fernschreiben,* met gelukwensen ([319]).

---

(318) *Bijdragen,* 7, april 1982, p. 130-131.

(319) Op 28 februari 's avonds, een paar uren vóór de represailles, was Jungclaus in gezelschap van Elias, Van de Wiele en Canaris met de nachttrein naar Berlijn vertrokken voor besprekingen met Himmler. Op 1 maart verbleef hij nog in de buurt van Salzburg (*Bijdragen,* 7 april 1982, p. 130, 137-139). Het is mogelijk dat hij reeds de volgende dag, 2 maart, terug in Brussel was en onmiddellijk Himmler per *Blitz-Fernschreiben* informeerde. De reis van Jungclaus naar Berlijn en Salzburg verklaart wellicht waarom er drie dagen verliepen (van 28 februari 's avonds tot

Mogen wij een andere betichte in het na-oorlogse proces tegen het Veiligheidskorps van de DeVlag geloven, dan zou Jungclaus reeds in augustus 1943, na een overval bij Nieuwrode (twee doden), Verbelen op een avondetentje ontvangen hebben om hem, in aanwezigheid van Van de Wiele, te feliciteren en zijn steun toe te zeggen voor het geval er zich moeilijkheden voordeden. (Die moeilijkheden konden slechts van het bezettingsbestuur komen dat niet gediend was met het eigenmachtig optreden van Jungclaus en zijn beschermeling.) Ofschoon men uiterst voorzichtig moet zijn met getuigenissen van betichten die getracht hebben de voortvluchtige Verbelen te bezwaren om hun hachje te redden, lijkt de hier aangehaalde verklaring geloofwaardig : als stafleider van de DeVlag en verantwoordelijke voor de DeVlag-Wacht was Verbelen *de* man van Jungclaus voor het contraterrorisme. Het klinkt dus niet verbazend dat de politieke vertegenwoordiger van Himmler te Brussel uiting gaf aan zijn waardering voor de prestaties van zijn ondergeschikte. Even op de feiten vooruitlopend stippen wij nog aan dat Verbelen met het Duitse *Kriegsverdienstkreuz* gedekoreerd werd. Het was Jungclaus zelf die hem op 31 augustus 1944, aan de vooravond van de ontruiming van het Belgisch grondgebied, met de onderscheiding te Brussel begiftigde. Het feit werd door Van de Wiele tijdens de instruktie van het proces bevestigd.

Is de ondergeschiktheid van Verbelen aan Jungclaus onbetwistbaar, minder duidelijkheid heerst er omtrent zijn verhouding tot de *Dienststelle* van de Sipo-SD te Brussel. Het bronnenmateriaal is uiterst schaars. De aktiviteit van Verbelen is echter ondenkbaar zonder een verregaande passiviteit en zelfs een zekere medewerking van de SS-politie via Jungclaus. Er moet dan vooral gedacht worden aan de SD (in de eigenlijke betekenis van het woord) die, anders dan de Sipo, zelfstandig, zonder voorkennis van de chef van de *Dienststelle,* een politiek beleid voerde en de DeVlag steunde : het is dan ook geen toeval dat in het beschikbare materiaal over de samenwerking tussen de groep-Verbelen en de SS-politie slechts namen van SD-leden worden aangetroffen. Details ontbreken over de koördinatie.

---

en met 2 maart) eer hij Himmler telegrafisch op de hoogte bracht van de gebeurtenissen. Interessant is de reaktie van Reeder in zijn *Tätigkeitsbericht* aan het OKH. Aanvankelijk dacht de bevolking dat de daders kollaborateurs, meer bepaald rexisten, of Duitsers waren. Vervolgens vond de mening ingang dat Galopin « door terroristen wegens zijn samenwerking met de Duitse ekonomie, vermoord werd ». Daar waren de instrukties aan de pers (de *Sprachregelung*) niet vreemd aan. Hoezeer die opvatting, aldus Reeder verder, voor ons « in het algemeen politiek nuttig » is, biedt ze echter het nadeel dat de tot samenwerking bereide voraanstaande zakenlieden zich « sterk geïntimideerd » voelen en van ons meer afstand nemen. Galopin was weliswaar een « Belgicist » en ideologisch ons niet genegen, maar sedert mei 1941 heeft hij « steeds zijn best gedaan om geen bezwaar tegen de Duitse ekonomische wensen te maken ». Zuiver zakelijk beschouwd is zijn dood dus « geen winst maar een verlies » voor de Duitse oorlogsekonomie (TB 26. T-501, 106, 694-95). In zijn volgende *Tätigkeitsbericht* (over maart 1944) kwam Reeder op de negatieve gevolgen van de aanslag op Galopin terug : de bereidheid tot samenwerking van de Belgische ekonomie nam nog meer af. Maar Reeder zag nog een ander gevolg : de moord, die het Onafhankelijkheidsfront wordt ten laste gelegd, is niet zonder invloed gebleven « op de beginnende distanciëring van het nationale verzet jegens de *Kommune* » (T-501, 106, 900 en 922).

Ook betreffende de financiering van de groep-Verbelen tijdens de hier beschouwde periode (augustus 1943-maart 1944) is onze kennis beperkt. Als stafleider van de DeVlag beschikte Verbelen over bepaalde financiële middelen die hem door Jungclaus als chef van de *Germanische Leitstelle* te Brussel, werden bezorgd. Moest hij het uitsluitend daarmee stellen of ontving hij ook speciale geldelijke steun voor de aktie van de DeVlag-Wacht ? De vraag moet voor 1943 onbeantwoord blijven. Voor het volgende jaar is de toestand duidelijker. De ontwerp-begroting van de DeVlag voor 1944 voorzag inderdaad onder de rubriek : *Stabsleitung. Informationsdienst,* een uitgave van DM 72.000. Dat moet zo verstaan worden dat Verbelen, als stafchef van de DeVlag, in 1944 over dit bedrag zou beschikken voor het oprichten van een informatiedienst met het oog op de voorbereiding van de akties van de DeVlag-Wacht. In de kommentaar bij die post leest men dat de *Stabsleitung-Informationsdienst* « als een *nieuw* (320) werkinstrument met toereikende middelen voor een doeltreffende aktie zal worden georganizeerd (321) ».

HET DEPARTEMENT DE SECURITE ET D'INFORMATION (DSI) VAN REX.

Voor haar para-politionele taak beschikte de Rex-beweging over twee formaties : het *Département de Sécurité et d'Information (DSI)* en de *Formation B.*

Het DSI werd in maart 1943 door V. Matthys als een afdeling in de staf van de leider (*Etat-Major du Chef*) opgericht (322). Het oorspronkelijke doel was het garen van politieke en politionele inlichtingen zowel over de leden als over de vijanden van de beweging. Organizatorisch bestond het DSI uit een centrale leiding te Brussel met Lambinon als chef, en een aantal brigaden waarvan een in de hoofdstad (*Brigade Z*) en de andere in sommige Waalse steden als La Louvière, Charleroi, Luik, Hoei. Als leider beschikte Lambinon over een verregaande autonomie. Hij was enkel Matthys verantwoording schuldig, die dan nog de teugels vierde. Over de aktiviteit van zijn departement redigeerde Lambinon een *Bulletin de Police* ten gerieve niet enkel van Matthys maar ook van de chef van de Sipo-SD te Brussel en (welsprekende belangstelling) van Jungclaus. Het eerste nummer dateert van 30 augustus 1943, een bewijs dat de dienst pas vier maanden na zijn

(320) Kursivering van ons.

(321) NCWO II, Dokument Jans, nr. 72.

(322) *Le Pays Réel,* 27 maart 1943, p. 3, *Chronique du Mouvement, Etat-Major du Chef. Extraits des ordres du 19 mars 1943 : Il est créé, au sein de l'E.M. du Chef, un Département de Sécurité et d'Information. Le Camarade Lambinon, Charles, attaché d'Etat-Major, a été nommé aux fonctions de Chef du Département de Sécurité et d'Information.*

oprichting tamelijk goed gesmeerd liep ([323]). Het DSI beperkte toen al zijn taak niet meer tot informatie maar had zich ook eigenmachtig een executieve bevoegdheid toegeëigend : het aanhouden van politiek verdachten, werkweigeraars en Joden die het na korte tijd voor verdere behandeling aan Duitse politiediensten overleverde. Van een uitsluitende samenwerking met de Sipo-SD was er aanvankelijk geen sprake. Gedurende het eerste kwartaal van 1944 bedroeg de totale getalsterkte van het DSI achtenzeventig man. De materiële uitrusting was pover (twee wagens, één motorfiets, vijf fietsen), de bewapening ver van toereikend (slechts enkele brigadisten beschikten over een pistool met drie kogels, achttien konden zich slechts met een knuppel verdedigen) ([324]). De grote zwakheid lag echter in de versplintering van de aktiviteit. Aanvankelijk werkte het DSI zowel voor de *Feldgendarmerie* en de *Geheime Feldpolizei* als voor enkele *Aussenstellen* van de Sipo-SD. Sommige Duitse diensten stelden echter geen prijs op de medewerking van de rexisten. Lambinon zelf moest toegeven dat nog in maart van 1944 de « Duitse instanties » in de provincie Luik (versta OFK en Sipo-SD) geen begrip hadden voor zijn werk. Evenmin legde de OFK-Brussel enige belangstelling aan de dag. Een lichtpunt in Brabant was enkel de vlotte samenwerking met de *Geheime Feldpolizei*. Zonder de nodige dekking door de centrale *Dienststelle* van de Sipo-SD te Brussel waagden de *Aussenstellen* zich niet verder dan het *de facto* toekennen van enkele faciliteiten. Dààr wrong het schoentje. Met die centrale, bekende Lambinon, « hebben wij de grootste moeilijkheden ([325]) ». Professionele politie-officieren als Ehlers, Canaris, Straub aanvaardden wel de geleverde informatie maar bleven sterk gekant tegen het toekennen van executieve bevoegdheid aan amateurs. Besprekingen tussen de twee partijen eind 1943-begin 1944 leidden tot geen bevredigend resultaat voor het DSI. Sedert januari ontving het wel een maandelijkse toelage van 200.000 fr. « uit het Rexfonds van de Sipo » (niet te verwarren met de financiering van Rex, als politieke beweging, door Bergers *Germanische Leitstelle* via de *Dienststelle* Jungclaus te Brussel ([326])). Eigenmachtig aanhouden van verdachten bleef Lambinon en zijn mannen verboden. Daar zij zich evenwel aan dit verbod herhaaldelijk niet stoorden voelde de Sipo-SD Brussel zich door het optreden van de rexisten gekrenkt en begon zij het DSI met wantrouwen gade te slaan ([327]). Het zou nog tot begin

(323) Het NCWO II bezit een verzameling van het *Bulletin de Police* van 31 augustus 1943 tot 28 maart 1944 (NCWO II, Rex, Inventaris Masson 288).

(324) Volgens een intern verslag van Lambinon van 26 april 1944 over het eerste kwartaal van het jaar. De beschikbare Duitse vertaling was waarschijnlijk voor Jungclaus bestemd, die ze aan Himmler doorstuurde (T-175, 131, 2657518-24).

(325) Als vorige noot (T-175, 131, 2657520-21).

(326) *Seit Januar 44 erhalte das S.I. Amt (Département de Sécurité et d'Information) bfr. 200.000 aus dem Rexfonds. Die Rexbewegung selbst bekommt von der Dienststelle Jungclaus monatlich bfr. 500.000 bis 1.000.000. Dieser Betrag soll demnächst etwa auf bfr. 2.000.000 erhöht werden.* (Aantekening Giesselmann, van het *Hauptamt SS-Gericht* München, over een onderhoud met *Hauptsturmführer* Moskopf in Himmlers *Frontkommandostelle* op 2 mei 1944. T-175, 131, 2657824. Moskopf was de verbindingsofficier tussen de *Dienststelle* Jungclaus te Brussel en Rex).

(327) Vgl. het verslag van Herrgesell, SS-rechter te Brussel, aan het *Hauptamt SS-Gericht*, 7 april 1944 (hiervóór, p. 69). Daarin wordt o.m. aangestipt dat het RSHA op 27

mei 1944 duren eer, ten gevolge van druk van boven af (het RSHA en Himmler zelf), een verhouding gebaseerd op de uitsluitende samenwerking van het DSI met de Sipo-SD tot stand kwam. Op die ontwikkeling gaan wij later nog nader in ([328]).

Ongetwijfeld had Jungclaus, als toekomstig HSSPF te Brussel, meer dan sympatieke belangstelling voor het DSI. Het bronnenmateriaal leert niet of bij tijdens de hier behandelde periode getracht heeft het DSI onder zijn bevoegdheid te brengen. In de zomer van 1944 zou hij daar wél in slagen.

DE FORMATION B VAN REX.

Het DSI was de politieke politie van Rex. De zogenaamde *Formation B* was de professionele militie van de beweging, oorspronkelijk belast met de persoonlijke bescherming van vooraanstaande rexisten (politieke leiders en bestuurlijke ambtenaren). Haar ontstaan in november 1943 biedt een onthullend voorbeeld van de eenvoudige maar doeltreffende taktiek door Jungclaus aangewend om zich eigenmachtig en onopvallend een stuk politionele bevoegdheid toe te eigenen en tevens van Reeders machteloosheid om dat te verhinderen.

Wij moeten teruggaan tot medio november van het vorige jaar. Na de toenemende bloedige aanslagen op kollaborateurs, maar vooral op rexisten, had Matthys bij Reeder op een strengere beteugeling van het gewelddadige optreden van het verzet aangedrongen ([329]). Vermits er op de Belgische politie en justitie niet te rekenen viel had hij ook om toelating verzocht,

---

september 1943 bevolen had *eine V-mässige Ueberwachung der Sicherheitsorganisation der rexistischen Bewegung vom Standpunkt der staatspolizeilichen Gegnebekämpfung durchzuführen* (T-175, 131, 2657865). Vgl. nog in dezelfde zin het retrospektief verslag van Giesselmann, *Hauptamt SS-Gericht*, aan zijn chef Binder, *SS-Richter des RFSS*, 13 mei 1944 (IfZM, NO 1724) : *Der SD* (i.e. de Sipo) *fühlte siche auch durch eigenmächtige Massnahmen der Rexisten belastet und beobachtet teilweise die Organisation mit Misstrauen.*

(328) Hierachter, p. 107.

(329) *Bijdragen*, 5, p. 13. Als strengere sanktie voor het neerschieten van één rexist had Matthys toen (tussen 12 en 18 november 1942) het terechtstellen van tien kommunistische militanten en het « wegvoeren naar het Oosten » van de andere bekende kommunisten uit het arrondissement of de provincie voorgesteld. Zijn voorstel had hij als volgt gerechtvaardigd : *Devant la répétition de plus en plus fréquente des attentats, devant l'impossibilité totale dans laquelle on se trouve d'en découvrir ou d'en châtier les coupables, nous avons acquis la conviction qu'il est nécessaire de sévir encore avec plus de vigueur qu'auparavant. Ce n'est pas de gâté de cœur que nous demandons des sanctions contre nos compatriotes, mais nous croyons que les temps où nous pouvions nous laisser aller à une vaine sentimentalité sont révolus, si nous ne voulons pas voir tous nos dirigeants et tous nos fonctionnaires subir le même sort que quinze de nos camarades ont subi en un an de temps* (NCWO II, Rex, VII, 54). Uit het beschikbare bronnenmateriaal blijkt dat er van 17 september 1941 tot 30 november 1942 zevenentwintig politieke moorden in bezet België gepleegd werden waarvan drieëntwintig op rexisten (twee in 1941, eenentwintig in 1942).

een speciaal korps met het oog op zelfverdediging op te richten ([330]). Welk antwoord Matthys op zijn eerste verzoek ontvangen had leert het bronnenmateriaal niet. Men mag veronderstellen : geen. Op een tweede was er een, volgens Reeder, « vanzelfsprekende » weigering gevolgd ([331]). Maar Matthys was blijven aandringen. Op 15 april 1943, tijdens een bespreking van Reeder met de leiders van het VNV, de DeVlag, de Germaanse SS-Vlaanderen en Rex, had hij nog eens de oprichting van een speciaal korps ter bescherming van vooraanstaande personaliteiten uit de beweging bepleit. Opnieuw had Reeder hem toen afgescheept : een dergelijke formatie was overbodig ; de mogelijkheid bestond immers betrouwbare elementen in de gemeentelijke politie te benoemen en die politie dan zelf als *Schutzkorps* te doen optreden ([332]). (Hoe weinig doeltreffend dit middel zou geweest zijn had Reeder ongewild zelf bewezen door te verwijzen naar het voorbeeld van Charleroi, waar de gedeeltelijk in Nieuwe-Ordezin versterkte politie de moord op oorlogsburgemeester Teugels niet had kunnen verhinderen.) Reeder had zich wel bereid verklaard de bescherming van vooraanstaande rexisten in Wallonië speciaal met Romsée te bespreken. Of die bespreking tot enig resultaat heeft geleid is twijfelachtig want in het najaar was Matthys daar weer met zijn verzoek aan Reeder. Dit keer onderstreepte hij krachtig dat de kwestie geen uitstel meer duldde. Een golf van terreur was over het land gespoeld. De rexistische leiders werden in hun leven bedreigd. Vermits de Belgische justitie en politie nog steeds in gebreke bleven pakte Matthys opnieuw uit met zijn voorstel, speciale permanente wachten op te richten samengesteld uit leden van de *Formations de Combat*. (Feitelijk was die rexistische militie eind 1943 nog slechts een schim van hetgeen zij in 1940-41 was geweest. De meest strijdlustige elementen waren naar het Oostfront vertrokken of hadden zich voor andere militaire formaties als de *Garde Wallonne* of het NSKK gemeld.) De nieuwe eenheid waarvan Matthys droomde, een echt professionele militie, zou ofwel een Duits ofwel een Belgisch statuut krijgen. In het eerste geval zou zij, evenals de *Garde Wallonne*, ingeschakeld worden in het Duitse leger en van de *Wehrmachtsgefolge* deel uitmaken. In het tweede geval zou er een Duitse verordening nodig zijn vermits van de sekretarissen-generaal niet kon verwacht worden dat zij met de oprichting van de nieuwe formatie zouden instemmen. Waar het in wezen op aankomt, beklem-

---

(330) Matthys en J. Streel, leider van de politieke afdeling in de staf van Rex, aan de rexistische provinciegoeverneurs, bestendige afgevaardigden, arrondissementskommissarissen, burgemeesters en schepenen, 27 november 1942. (Evdok. Een fotokopie van het dokument werd ons vriendelijk bezorgd door de h. J. Gérard-Libois, waarvoor hier onze welgemeende dank.) In de circulaire van Matthys en Streel wordt er melding gemaakt van *les démarches... faites en vue d'assurer la répression des crimes et une meilleure protection des mandataires publics.*

(331) *Die von der Rex-Leitung geforderte Selbsthilfe musste selbstverständlich von der Militärverwaltung abgelehnt werden* (TB 22 over de periode september-november 1942, 21 december 1942. T-501, 105, 1228).

(332) Aantekening von Craushaar, *Militärverwaltungsvizechef*, bestemd voor de *Oberfeld- en Feldkommandanturen*, betr. : *Besprechung mit den Führern der Erneuerungsbewegungen über Sühnemassnahmen gegen Terroristen*, 28 april 1943 (T-501, 97, 473-483, hier 483).

toonde Matthys, is het verzet duidelijk te doen beseffen dat aanslagen op rexisten niet langer ongestraft zullen blijven ([333]).

Reeder wees de twee mogelijkheden af. Krijgt de speciale wacht een Duits statuut, dan wordt ze onmiddellijk het mikpunt van bloedige aanslagen van het verzet, voorspelde hij. Matthys antwoordde dat het element gevaar geen rol speelde. Loonde het de moeite niet, gevaar te lopen om mensen die onmisbaar waren, te beschermen ? Reeder liet zich niet overtuigen. Hij verwierp ook de tweede mogelijkheid (oprichting van de nieuwe formatie krachtens een Duitse verordening). Evenals in april gaf hij de raad de gemeentelijke politie te infiltreren om aldus « het terrorisme te bestrijden ([334]) ».

Waarom Reeder ook op de tweede mogelijkheid negatief reageerde leert het bronnenmateriaal niet. Men kan het wel gissen. Men lette op het tijdstip van Matthys' aandringen : oktober-november 1943. Toen was de *Militärverwaltungschef* druk in de weer om de Belgische politie en gendarmerie in de beteugeling van de gewelddadige aktiviteit van het verzet in te schakelen en de sekretarissen-generaal ervan te overtuigen, hoe nuttig het zou zijn dat zij een oproep tot de bevolking richtten om het banditisme te helpen bestrijden ([335]). Vanzelfsprekend was hij er in die omstandigheden niet voor te vinden de hoogste Belgische gezagdragers voor het hoofd te stoten zelfs indien zijn terughoudendheid de bedreigde rexisten moest ontstemmen.

Het vervolg van het verhaal is eenvoudig. Driemaal afgewezen door Reeder wendde Matthys zich begin november rechtstreeks tot Jungclaus, de aangewezen beschermer van Rex sedert Degrelle, in januari 1943, zich openlijk tot de Germaanse politiek van de SS had bekend en de *Légion Wallonie*, in juni, van het landleger naar de *Waffen-SS* was overgeheveld. Jungclaus greep de hem geboden kans om de invloed van de SS in Wallonië ook politioneel te doen gelden. Naast de DeVlag-wacht onder Verbelen in Vlaanderen zou hij aldus over een tegenhanger in Wallonië onder Pévenasse beschikken.

Formeel in november 1943 opgericht als de *Formation B* van de gereorganizeerde *Formations de Combat* van Rex ([336]) kreeg de nieuwe eenheid voor het publiek en in de interne korrespondentie van de beweging de

---

(333) Volgens een niet ondertekende en evenmin gedateerde uitvoerige memorie van een vooraanstaand rexist (Matthys zelf of Collard ?) over de toestand in België onder het oogpunt van de openbare orde, p. 75-77 (NCWO II, Rex, Inventaris Masson, 324). Uit de inhoud blijkt dat de memorie in januari werd opgesteld. Het dokument is uiterst waardevol voor de kennis van de rexistische visie op de toestand.

(334) Als vorige noot, p. 77-78.

(335) Hiervóór, p. 25-34.

(336) Eind november werden ook de *Formation A* en de *Formation C* opgericht. Eerstgenoemde was belast met het opsporen van werkonwilligen (*Zivilfahndungsdienst*) en hing af van de *Feldgendarmerie* der Kommandanturen terwijl de *Formation C* verantwoordelijk was voor de bewaking van de wapenfabriek te Herstal.

benaming *Etendard de Protection Paul Colin,* soms ook *La Milice* zonder meer ([337]). Voor de bezetter bestond er slechts een *Rexistisches Schutzkorps.* Als *Militärverwaltungschef* was Reeder, namens *Militärbefehlshaber* von Falkenhausen, de enig bevoegde instantie die de toelating tot het opstellen van de nieuwe formatie kon geven. Hij gaf ze, maar tegen zijn zin. Dat blijkt duidelijk uit de wijze waarop hij over de aangelegenheid aan het opperbevel van het landleger rapporteerde. De Vlamingen, schreef hij, beseffen dankbaar welke suksessen wij in de strijd tegen de terreur in het Leuvense en in Limburg hebben geboekt. Zij hebben meer zin voor tucht dan de rexisten, die menen dat terreur slechts door *hun* contraterreur kan worden bestreden. (Reeder vergat de groep-Verbelen.) Contraterreur, stelde hij, mag niet in onkontroleerbare handen glijden en algemene wanorde doen ontstaan. Vergelding is uitsluitend de taak van het bezettingsbestuur onder de vorm van het terechtstellen als gijzelaar van reeds aangehouden terroristen ([338]). Onmiddellijk aansluitend volgde de passus over de *Formation B.* « Ter bescherming van zijn bijzonder bedreigde politieke leiders en bestuurlijke ambtenaren heeft Rex een eigen beschermingskorps opgericht... De leden staan onder de leiding van de *Dienststelle SS-Gruppenführer Jungclaus* ([339]). » Een in zijn soberheid onthullende passus voor de stijgende machteloosheid van het bezettingsbestuur ten opzichte van de SS-indringer. Men zal zich herinneren dat Reeder, in december 1942, zelfzeker en bewust van zijn gezag, Matthys had wandelen gezonden toen deze om toelating had verzocht maatregelen te treffen met het oog op de zelfverdediging van zijn volgelingen. De *Militärverwaltungschef* had die weigering « vanzelfsprekend » gevonden ([340]). Een jaar later moest hij Jungclaus toestaan wat hij Matthys geweigerd had. Maar Rex was intussen de beschermeling van Himmler geworden. Reeder kon die werkelijkheid niet negeren.

In tegenstelling met andere paramilitaire organizaties ondervond de *Formation B* geen moeilijkheden bij de werving. Wie dienst nam kwam im-

---

(337) Wat hier volgt over de *Formation B* is voor een groot deel ontleend aan het grondleggend verslag van krijgsauditeur Siméon, dd. 15 december 1946 (NCWO II, Rex, Inventaris Masson, 291.12) en aan sommige verhoren van Matthys gedurende de instruktie van zijn twee processen voor het militair gerecht. (Krijgsraad Charleroi, 3 augustus 1946, zaak Courcelles, en krijgsraad Brussel, 11 juni 1947, zaak *Brigade Z,* NCWO II, BMG/DJ, X en Xbis.)

(338) *Während die Flamen bei dem im Arrondissement Löwen und in der Provinz Limburg einsetzenden Terror gegen ihre Parteigenossen die Erfolge der Besatzungsmacht in der Bekämpfung des Terrorismus dankbar anerkennen und einsehen, dass aller Menschenmögliche zu ihrem Schutz und zur Aufklärung der Verbrechen getan wird und infolgedessen grössere Disziplin wahren, scheint sich auf rexistischer Seite die Meinung durchzusetzen, man könne den Terror nur durch einen von der bedrohten politschen Seite angeübten Gegenterror brechen... Der Gegenterror darf nicht in unkontrollierbare und die allgemeine Unordnung fördernde Hände gleiten, sondern muss durch die Besatzungsmacht selbst in Form von Sühnemassen an gefassten Terrorister erfolgen.* (TB 26. T-501, 106, 741-742.)

(339) *Zum Schutze ihrer besonders gefährdeten politischen und in der Verwaltung stehenden führenden Amtsträger hat die Rex-Bewegung eine eigene Schutzorganisation errichtet. Die Angehörigen der Schutzorganisation... unterstehen der Dienstaufsicht der Dienststelle SS-Gruppenführer Jungclaus.* (TB 26. T-501, 106, 742.)

(340) Hiervóór, p. 86.

mers niet in aanmerking voor verplichte tewerkstelling in Duitsland. Ongetwijfeld heeft de drang naar vergelding voor de moorden op strijdgenoten het sukses van de werving in de hand gewerkt. Begin maart 1944, acht weken na de oprichting, was het eerste streefcijfer : driehonderd man, reeds bereikt. Een zuivering bleek toen noodzakelijk daar « onbetrouwbare elementen » in de rangen waren geslopen ([341]). In mei telde de formatie vierhonderdzestig man ([342]). Eenheden waren gevestigd in Brussel en enkele Waalse steden (Charleroi, Bergen, Hoei, Namen, Luik). De militaire en politionele opleiding (vier weken) had plaats in de kazerne van de *Garde Wallonne* te Namen onder de leiding van officieren van die eenheid en van Duitse militairen (waarschijnlijk leden van de *Waffen-SS*). Inspirerend werkte het voorbeeld van de Franse *Milice* onder Darnand. Tot tweemaal toe noteerde Reeder dat het niet tot incidenten gekomen was tussen de rexistische militie, met feitelijke politionele bevoegdheid, en de Belgische politiediensten ([343]). Dat kon ook moeilijk anders daar de leden van de *Formation B,* in de uitoefening van hun dienst, aan de bevoegdheid van de Belgische politie en justitie onttrokken waren en uitsluitend ressorteerden onder de jurisdiktie van het *SS- und Polizeigericht X,* Den Haag, sektie Brussel.

De ondergeschiktheid van het *Rexistische Schutzkorps* aan Jungclaus was inderdaad totaal. De gelijknamige *Dienststelle* leverde de wapens, de legitimatiekaarten (tevens wapenvergunning), de oproepingsbevelen voor de opleiding te Namen en, via de *Germanische Leitstelle* van Berger, chef van het *SS-Hauptamt,* het nodige geld. Wat de financies betreft verdient het nochtans opmerking dat de *Militärverwaltung* van januari tot april 1944 (de beginperiode) de middelen ter beschikking stelde voor de soldij van de manschappen en in mei de faktuur voor de levering van tweehonderdzesennegentig burgerpakken betaalde ([344]). (Voor de onopvallende uitvoering van hun bewakingsopdracht van vooraanstaande rexisten konden de leden van de *Formation B* best een uniform missen.) Van het rexistische Veiligheidskorps wenste Jungclaus de Waalse tegenhanger van de Germaanse SS-Vlaanderen te maken. Daarom drong hij Matthys de benoeming op van Pévenasse, advokaat te Charleroi, die bekend stond om zijn SS-gezindheid.

HET BEGIN VAN DE CONTRATERREUR VAN REX.

Zowel de groep-Verbelen van de DeVlag als het DSI en de *Formation B* van Rex waren de instrumenten van het contraterrorisme van de kollaboratie. Kent men nauwkeurig het begin van de represailles door de groep-Verbelen (het ombrengen van oud-burgemeester Pêtre bij de jaarwisseling

(341) TB 27 over maart 1944 (T-501, 106, 919).
(342) TB 29 over mei 1944 (T-501, 106, 1057).
(343) Zie de twee voorgaande voetnoten.
(344) NCWO II, Rex, Inventaris Masson, 292.

1942-1943), minder duidelijkheid heerst er omtrent de eerste door rexisten gepleegde vergeldingsmoord. Volgens Matthys (wij komen er nog op terug) was het de moord op oud-minister Bovesse, te Namen, op 31 januari 1944. Die moord is inderdaad de eerste waarvoor Matthys, als leider *ad interim* van Rex, openlijk de verantwoordelijkheid heeft opgeëist. Maar daaraan waren vijf andere door rexisten gepleegde moorden voorafgegaan. Ze hier niet vermelden zou een opzettelijke verminking van de waarheid betekenen. Wij vatten de gebeurtenissen samen.

1. In de nacht van 26 op 27 juli 1942 schoten twee rexisten, W. en S., beiden onderofficieren van de rexistische brigade van het NSKK (*Nationalsozialistischer Kraftfahrerkorps*), te Brussel een notabel burger die hen politiek had beledigd en bedreigd zou hebben, met een revolver neer. Aangehouden door de GFP werden W. en S. door het *Kriegsgericht* van de *Luftwaffe,* dat de wettelijke zelfverdediging aanvaardde, vrijgesproken ([345]). 2) Omstreeks dezelfde tijd schoot B., onderofficier van de *Légion Wallonie,* een burger die hem beledigd had, met zijn revolver neer. 3) Reaktie van Matthys onder de vorm van een bevel van 18 augustus 1942 (men lette op de datum : sedert enkele maanden waren de bloedige aanslagen op kollaborateurs begonnen) : onderofficier B. van de *Légion Wallonie* en onderofficier W. van het NSKK worden eervol aan de dagorde van de *Formations de Combat* vermeld : *Ces exemples de sang-froid seront portés à la connaissance des Formations de Combat et des Formations de Jeunesse et exaltés en présence des unités assemblées. L'action des camarades B. et W. marque une étape dans l'histoire du Mouvement* ([346]). 4) Ongeveer een jaar later, eind augustus 1943, pleegden leden van de Luikse DSI-brigade, in opdracht van de centrale te Brussel en, beweerden zij, met voorkennis van Matthys en Degrelle, een drievoudige moord. De slachtoffers waren de liberale volksvertegenwoordiger Horrent, de onderwijzer Boinem en de adjunkt-politiekommissaris Matagne ([347]). Waarheidshalve dient te worden opgemerkt dat Matthys, in een hoofdartikel in *Le Pays Réel* (5 september 1943), afstand nam van de drievoudige misdaad als « gepleegd tegen de ontvangen bevelen en instrukties in » van de Beweging. Maar de toon van het artikel, met als titel : *Deux balles dans la nuque,* was agressief genoeg om die afstandelijkheid te doen vergeten. *Supposons,* schreef Matthys, *par un effort d'imagination, que de telles exécutions soient faites à l'avenir, malgré nos conseils de calme et d'ordre souvent répétés par des membres du Mouvement. Il ne faudrait pas compter sur nous pour désavouer ces garçons. Ils agiraient à l'encontre des instructions et ordres qu'ils ont reçus, mais pas plus que le Mouvement*

(345) *Exposé des faits* van het proces der *Brigade Z* voor de krijgsraad te Brussel, p. 20. Volgens de GFP werden de twee betichten tot gevangenisstraffen veroordeeld (J.L. CHARLES en P. DASNOY, *Les dossiers secrets de la police allemande en Belgique, II, 1942-1944,* Brussel, 1972, p. 40-41).

(346) DELANDSHEERE-OOMS, *La Belgique sous les nazis,* II, p. 245, noot. NCWO II, Dokument Jans, 14.

(347) Herrgesell, SS-rechter in het *SS- und Polizeigericht X Den Haag, Aussenstelle Brüssel,* aan het *Hauptamt SS-Gericht,* 7 april 1944 (T-175, 131, 26657863-68).

lui-même, ils ne porteraient la responsabilité réelle des actes meurtriers, qu'éventuellement et à notre plus vif regret d'ailleurs, ils commettraient. Nog dient hieraan te worden toegevoegd dat Matthys, volgens een na-oorlogse memorie van verdediging, onmiddellijk na de drievoudige moord, zijn naaste medewerker Collard naar de prokureur des Konings te Luik afvaardigde om uitdrukkelijk te verklaren dat hij, Matthys, elke tussenkomst ten gunste van de intussen door de Belgische justitie aangehouden daders betreurde ([348]). Of het moordbevel van de DSI-Centrale Brussel aan de Luikse brigade inderdaad ook met medeweten van Matthys en Degrelle werd gegeven, zal men nooit weten. Zonder op de feiten vooruit te lopen stippen wij nu reeds aan dat Himmler in mei 1944 duidelijk zou te kennen geven, geen verhoor te verlangen van Rex-funktionarissen die iets afwisten van de voorgeschiedenis van de drievoudige moord te Luik. Onder de « Rex-funktionarissen » dienen hier ook de Rex-leiders Matthys en Degrelle begrepen te worden ([349]). Overigens beschikte Lambinon, als chef van het DSI, over een verregaande zelfstandigheid ten opzichte van Matthys, die liet begaan. Anders dan in de groep-Verbelen, waar Verbelen zelf de leiding strak in handen hield en vergeldingsexpedities zonder zijn toelating en rechtstreekse kontrole niet denkbaar waren, geeft het DSI als geheel veeleer de indruk samengesteld te zijn uit losse, weinig gekoördineerde machtsgroepjes, feodaliteiten die zonder hiërarchische samenhang, represaillemoorden pleegden. Onthullend dienaangaande is de na-oorlogse verklaring van Matthys tijdens het onderzoek van zijn proces voor de krijgsraad te Charleroi (zaak Courcelles) : *Les représailles n'étaient pas, en principe ni en fait, exécutées sur l'ordre de la hiérarchie du Mouvement. On savait que je les tolérais. A l'exception des représailles du 17 et 18 août à Charleroi, dont j'ai pris personnellement l'initiative, les autres actes du même ordre furent le résultat d'initiatives individuelles de membres du Mouvement ou de groupes de membres* ([350]).

De eerste vergeldingsmoord waarvoor de leiding van Rex, bij monde van Matthys, openlijk de verantwoordelijkheid opeiste, dateert dus van 31 januari 1944. Herhaalde dreigende waarschuwingen waren daaraan voorafge-

---

(348) Vgl. de memorie van verdediging van Matthys voorgelezen ter zitting van de krijgsraad te Charleroi op 4 juli 1946 en verschenen in het tijdschrift *De Wende*, 47 (Utrecht), p. 1495 : *Cette fois, les coupables sont découverts et arrêtés. On me suggère de les sauver, c'est-à-dire de les faire réclamer aux instances judiciaires belges par les autorités allemandes. Je refuse. J'interdis aux dirigeants rexistes du Cercle de Liège toute intervention de ce genre. Une intervention cependant a lieu... J'envoie un de mes collaborateurs (Collard) au Parquet de Liège pour y déclarer que le Mouvement repousse la responsabilité de cette intervention et que je la regrette.* Gedurende de instruktie van zijn proces verzocht Matthys de bevoegde auditeur, Collard de volgende vraag voor te leggen : *Victor Matthys ne vous a-t-il pas chargé d'une mission au Parquet de Liège après l'assassinat du député Horrent ?* De militaire magistraat weigerde op het verzoek van Matthys in te gaan.

(349) Hierachter, p. 124.

(350) Pv. Matthys, 12 maart 1946 (NCWO II, MGB/DJ, X). Nog kernachtiger vatte Matthys die toestand samen in zijn memorie van verdediging geredigeerd tijdens het onderzoek van zijn proces voor de krijgsraad te Brussel (zaak *Brigade Z*), p. 107 : *Chaque acte de représailles est un cas d'espèce et l'œuvre d'une coalition occasionnelle.* (NCWO II, MGB/DJ, XIbis.)

gaan ([351]). De konkrete omstandigheden die voor Matthys beslissend waren om vergelding te bevelen, zijn gekend. Op 30 januari werden twee aanslagen op plaatselijke rexistische leiders gepleegd. Er vielen drie slachtoffers : Piette te Profondeville, Gignot en zijn echtegenote te Auvelais ([352]). De volgende dag, in de vroege ochtenduren, overvielen een vijftal rexisten, onder de leiding van Lambinon, chef van het DSI, de liberale politicus François Bovesse in zijn woning te Namen en schoten hem neer onder de ogen van zijn vrouw, die ongedeerd bleef ([353]). Twee dagen later, op 2 februari, verscheen in *Le Pays Réel,* op de frontpagina, naast een mededeling betreffende de begrafenis van het gezin Gignot, een bericht onder grote kop : *L'ex-ministre Bovesse abattu à Namur.* Voor de doorsnee-lezer, meestal een rexistisch militant, was het verband tussen de vermelde moorden duidelijk genoeg. Nog duidelijker was de korte toespraak van Matthys bij het open graf van het gezin Gignot op het kerkhof te Auvelais op 3 februari : *Nous prions la Providence de nous donner le courage et la force de nous venger. Nous n'avons pas aujourd'hui à adresser cette prière. Nos camarades sont vengés. Des inconnus, sûrs et durs, ont fait prompte et bonne justice.* De toespraak verscheen op de één van *Le Pays Réel* van 4 februari : de start tot de contraterreur was door de leider ad interim van Rex duidelijk gegeven.

Na de oorlog heeft Matthys toegegeven dat de moord op kleine luyden, weinig opvallende strijdgenoten als het gezin Gignot, de verbittering in de rexistische rangen ten top had doen stijgen en hemzelf de kontrole over zijn daden doen verliezen ([354]). Aan een andere omstandigheid heeft hij wellicht een nog grotere betekenis voor het uitdrukkelijk toelaten van de contraterreur gehecht. In zijn twee na-oorlogse memories van verdediging ([355]) gaat hij er uitvoerig op in : het onderhoud, in februari 1944, kort na de vergeldingsmoord op Bovesse, van twee door Matthys speciaal gemandateerde vooraanstaande rexisten ([356]) met niemand minder dan de toenmalige sekretaris-generaal van justitie de Foy. Deze zou verklaard hebben dat hij, als vertegenwoordiger van de wettelijkheid, de represailles niet kon goedkeuren. Maar, zou hij er onmiddellijk aan toegevoegd hebben, hij kon

---

(351) *Journal de Charleroi,* 7 juli 1942, na de moord op Demaret, burgemeester van Ransart ; *Le Pays Réel,* 24 september 1942 : *Après un an de patience* ; *ibidem,* 23 mei 1943, rede van Matthys te Luik ; *ibidem,* 5 september 1943 : *Deux balles dans la nuque.* Ook Degrelle had gewaarschuwd in *Le Pays Réel* van 19 december 1942 en 17 april 1943.

(352) *Le Pays Réel,* 1 februari 1944.

(353) DELANDSHEERE en OOMS, *La Belgique sous les nazis,* IV, p. 29-31.

(354) *Je croyais, et cela je le crois aujourd'hui encore, que n'importe qui d'autre à la place où je me trouvais aurait également perdu le contrôle de lui-même. Le choix que l'on semblait faire comme victimes des éléments les moins en vue et les plus inoffensifs avaient exacerbé les sensibilités. C'est dans ce climat que se produisit... la première exécution de représailles sur la personne de Monsieur Bovesse. Le Chef de Cercle de Namur et sa femme, Monsieur et Madame Gignot, avaient été assassinés en présence de leurs parents ; Madame Gignot cependant n'avait aucune activité politique. Le lendemain, l'ancien gouverneur de la province de Namur était tué à son tour sans que l'on s'en prit à Madame Bovesse.* (Memorie van verdediging van Matthys, krijgsraad Charleroi, in : *De Wende,* 47, p. 1497.)

(355) Matthys schreef twee memories van verdediging. De eerste tijdens de instruktie van de zaak-Courcelles, krijgsraad Charleroi, 4 juli 1946, verschenen in *De Wende,* 47, 1979, p. 1493-1500 ; de tweede tijdens de instruktie van de zaak-*Brigade Z,* krijgsraad Brussel, 11 juni 1947.

(356) Louis Collard en Charles (Carlos) Jacques.

wel begrijpen dat ze voor de rexisten een noodzakelijkheid waren geworden. Naar zijn mening over de gerechtelijke gevolgen van de represailles gevraagd zou de sekretaris-generaal eveneens genuanceerd hebben geantwoord : de wet primeert ; nochtans, rekening houdend met de uitdaging en de precedenten, zullen de rechtbanken, bij het toepassen van de wet, gematigd en behoedzaam moeten optreden. Dit advies, aldus Matthys nog, was slechts de bevestiging van dit door de prokureur des konings te Luik reeds verstrekt (357).

Zijn die voor de Foy kompromitterende beweringen van Matthys gegrond ? Zou de sekretaris-generaal van justitie zich in een onderhoud met twee rexisten in februari 1944 werkelijk zó ver gewaagd hebben als Matthys in 1946-47 beweert ? Het is nauwelijks denkbaar. Het volgende stemt echter tot nadenken. Matthys las zijn eerste memorie van verdediging integraal voor tijdens de terechtzittingen van de krijgsraad te Charleroi in juli 1946 (zaak Courcelles). De tweede kwam in mei van het volgende jaar aan de beurt tijdens de terechtzittingen van de krijgsraad te Brussel (*Brigade Z*). Is het niet verbazend dat het militair gerecht er toen niet aan gedacht heeft de gegrondheid van Matthys' opzienbarende beweringen betreffende de Foy en de represailles nader te onderzoeken door b.v. een beroep te doen op het getuigenis van de in opspraak gebrachte gewezen sekretaris-generaal van justitie zelf ? Na de voorlezing van de tweede memorie van verdediging vestigde de voorzitter van de krijgsraad te Brussel de aandacht van de beklaagde « op de ernst van zijn beweringen » (in het algemeen), waarop deze antwoordde dat « een mens in het aanschijn van de dood niet liegt (358) ». Daar bleef het toen bij. Werd hier geen enige gelegenheid verwaarloosd, Matthys publiekelijk aan de tand te voelen en, eventueel, de mond te snoeren ? Er is meer. Gedurende de instruktie van zijn proces voor de krijgsraad te Brussel verzocht Matthys de bevoegde auditeur om een bijkomend onderzoek door het horen van een dertigtal getuigen. o.m. precies de twee vooraanstaande rexisten die, volgens hem, in februari 1944 de kwestie van de represailles met de Foy hadden besproken. Blijkbaar zeker van zijn stuk redigeerde Matthys, ten gerieve van de auditeur, de vragen die hij wenste gesteld te zien (359). Het verzoek van Matthys bleef zonder gevolg. Men ontkomt de indruk niet dat in 1946-47 verwaarloosd werd klaarheid te scheppen in het vraagstuk dat door de, op het eerste gezicht weinig geloofwaardige, beweringen van Matthys aan de orde was gesteld. Het bouwen van een muur van stilzwijgen rondom de Foy doet het vermoeden ontstaan dat er omtrent die hoge gezagdrager iets zou te verzwijgen vallen (360).

---

(357) Samenvatting van het betoog in de eerste memorie van verdediging. Matthys is wat uitvoeriger in de tweede (p. 109-110). *On soulève alors la question des représailles. M. de Foy... déclare que le Secrétatire Général du Ministère de la Justice ne peut évidemment pas conseiller officiellement aux citoyens de faire justice eux-mêmes, mais qu'il comprend que le sang appelle le sang et que des représailles étaient pour nous indispensables. Lorsque ses interlocuteurs lui demandent quelles pourraient être les conséquences de ces actes pour leurs auteurs si ceux-ci étaient découverts, le Secrétaire Général à la Justice devient rassurant. En principe force devra rester à la Loi, dit-il, mais, compte tenu de la provocation et des précédents, il ne s'agira jamais que de peines de principe, à moins qu'après la guerre, à raison de toutes ces circonstances, on ne renonce globalement à toutes les poursuites... Même son de cloche, en plus énergique, chez M. de Walque, Procureur du roi f.f. à Liège...* (NCWO II, BMG/DJ, Xbis, Matthys).

(358) *Le Soir*, 9 en 10 mei 1947.

(359) Tekst van de vraag door de krijgsauditeur te stellen aan Charles (Carlos) Jacques : *N'avez-vous pas été chargé en 1944 par Victor Matthys d'une démarche auprès du Secrétaire Général du Ministère de la Justice ? Quel était l'objet de cette démarche et comment y répondit le Secrétaire Général ? Idem* aan Louis Collard : *N'avez-vous pas été chargé par Victor Matthys d'une mission auprès du Secrétaire Général du Ministère de la Justice ? Quelle était cette mission ? Comment le Secrétaire Général vous reçut-il ? Quelles déclarations vous fit-il ?* (NCWO II, BMG/DJ, Xbis, Matthys.)

(360) In september 1945, naar aanleiding van bepaalde berichten in de pers over de samenwerking van de Belgische Staatsveiligheid met de Gestapo vóór 10 mei 1940, richtte de kommunistische volksvertegenwoordiger Lahaut zich met een vraag om interpellatie tot de ministers van landsverdediging en justitie. Alhoewel zijn inter-

Terug naar de stemming in de rangen van de rex-leiding na de eerste openlijk opgeëiste vergeldingsmoord. In hetzelfde nummer van *Le Pays Réel* waarin de korte toespraak van Matthys bij het open graf van het gezin Gignot was verschenen (4 februari) prijkte, eveneens op de frontpagina, het hoofdartikel van J. Carlier, propaganda-leider van Rex, onder de sprekende titel : *Une seule voie nous est ouverte*. Het kondigde openlijk de contraterreur aan. Wij worden niet behoorlijk beschermd, betoogde hij. Wij beschikken niet over voldoende wapens. De (Duitse) represailles waren niet doeltreffend om de andere zijde af te schrikken. Wij hebben nu lang genoeg als schietschijf gediend. *Nous ne devons négliger aucune chance de faire payer chèrement notre peau... Etant donné que c'est nous qui sommes touchés, c'est à nous que cette besogne appartient. C'est un règlement de guerre civile et non de guerre tout court... Ayant jusqu'à présent le courage de nous faire trouer la peau — ce qui manque terriblement aux autres — nous ne voyons pas pourquoi nous n'aurions pas celui de transformer en passoire un épiderme soigneusement sélectionné et qui s'amène à bonne portée* ([361]).

Voor Matthys was de tijd van de waarschuwingen voorbij. Voortaan zouden de bedreigde rexisten zelf voor hun bescherming instaan. Ze beschikten daartoe over hun DSI en hun *Formation B*.

Na de oproep tot vergelding volgde, nog dezelfde maand, het vooruitzicht op een speciale dekoratie : het *Insigne du sang*. Bij bevel van de leiding van Rex van 25 februari werd een soort bloedorde gesticht, een *Communauté d'élite* samengesteld uit slachtoffers en doders, rexisten die op het thuisfront gevallen waren en *tous ceux qui auront fait couler le sang des ennemis de la Révolution* ([362]).

De oproep tot contraterreur van Rex van 4 februari 1944 was geen geïsoleerd verschijnsel. Reeds op 23 januari in zijn rede te Hasselt ter herdenking van de vermoorde VNV-leden en de gesneuvelden op het Oostfront, had Elias voldoende duidelijk te verstaan gegeven dat hij de contraterreur niet afkeurde ([363]). Van zijn kant had Van de Wiele een week later (31

---

pellatie reeds geredigeerd en ingeschreven was, kwam Lahaut niet aan het woord. Over de reden van dit stilzwijgen, tast men in het duister (*Bijdragen*, 5 december 1978, p. 140-141).

(361) *Le Pays Réel*, 4 februari 1944.

(362) *National Socialisme*, veertiendaags orgaan van Rex, 15 maart 1944. Inspirerend moet hier het Duitse voorbeeld gewerkt hebben. In het nationaalsocialistische Duitsland werd de *Blutorden* als het hoogste ereteken van de NSDAP beschouwd. De in 1933 opgerichte orde groepeerde aanvankelijk slechts de deelnemers aan de mislukte poging tot opstand te München van 9 november 1923. Hitler verruimde later de kring toen hij het ereteken ook toekende aan al zijn aanhangers die in de politieke strijd vóór 30 januari 1933 zwaar gekwetst of zwaar gestraft werden (C. BERNING, *Vom 'Abstammungsnachweis' zum 'Zuchtwart'. Vokabular des Nationalsozialismus*, Berlijn, 1964, p. 44-45).

(363) « Gij kent mij voldoende », had Elias gezegd, « om te weten dat indien er kameraden geweest zijn, die naar het wapen gegrepen hebben om bij ontstentenis van het landsgerecht zelf recht te doen, zij bij mij geen afkeuring of geen afstraffing zullen vinden. » (*Volk en Staat*, 25 februari 1944.)

januari) in een rede voor het hoger kader van de DeVlag te Brussel met een contraterreur gedreigd in vergelijking waarmee « de Brugsche Metten zullen verbleken ([364]) ».

6. RESULTATEN.

De hiervóór besproken Duitse tegenmaatregelen werden tussen begin september 1943 en eind februari 1944 getroffen. De lezer zal zich afvragen of ze voor de bezetter en de kollaborateur tot een gunstig resultaat hebben geleid. Het antwoord is beslist ontkennend. De eensluitende getuigenissen zijn talrijk.

Wij herinneren aan het rondschrijven van de sekretaris-generaal van justitie aan de prokureurs-generaal van 22 januari 1944 over de zorgwekkende uitbreiding van het banditisme ([365]) en aan de motivering van von Falkenhausens bevel van 5 februari betreffende de versnelde doodstrafprocedure voor geweld- en terreurdaden ([366]). In haar rapport (voor intern gebruik) van begin maart over de toestand gedurende de voorbije maand noteerde de *Propaganda Abteilung Belgien* dat de terreur van het verzet « verlammend » op de kollaborateurs werkte en hun verbittering wegens onvoldoende bescherming door de bezettingsautoriteiten, steeg ([367]). Men kent de halfjaarlijkse verslagen van Struye over de ontwikkeling van de openbare mening in het bezette België. In het verslag over de periode augustus 1943-januari 1944 komt er een onthullende passus voor over de « onrustwekkende » wending van de publieke opinie. Struye schrijft : *Le respect de la vie humaine a disparu. On tue pour un rien. Il arrive qu'un homme soit abattu comme un chien sans qu'on sache s'il est victime de ' justiciers ' patriotes, de rexistes ou nationalistes flamands, de vulgaires gangsters, d'une vengeance individuelle ou simplement d'une erreur sur la personne... L'insécurité est telle qu'on se croit revenu au temps de Louis XI* ([368]). Een tijdgenoot, die het allemaal van de andere zijde beleefde, bevestigt het getuigenis van de patriot. In een verslag aan de *Oberfeldkommandant* te Luik van begin januari 1944 moet de oorlogsburgemeester van Hoei toegeven dat de Nieuwe-Ordegezinden, zowel in de stad als op het platteland, *vivent dans une véritable terreur.* Hele families, klaagt hij, hebben arrondissement moeten verlaten *pour échapper à cette vie infernale* ([369]).

---

(364) *Balming,* 5 februari 1944.
(365) Hiervóór, p. 36.
(366) Hiervóór, p. 38-41.
(367) BAK, NS 19/1541, p. 6.
(368) P. STRUYE, *L'évolution du sentiment public en Belgique sous l'occupation allemande,* Brussel, 1948, p. 158.
(369) NCWO II, Rex, X, 31b.

Waarschijnlijk is het geen toeval dat kardinaal Van Roey toen de tijd gekomen achtte om toch nog eens zijn stem te laten horen ([370]). Hij deed het heel zwak. In zijn vastenbrief van begin maart 1944 maakte hij uiterst beknopt melding — zonder ze evenwel uitdrukkelijk af te keuren — van « de misdaden, de haat, de diefstallen en de onrechtvaardigheden, de wreedheden en de moorden » die, zoals hij het vaststelde, « te onzent in getal en omvang toenemen ([371]). » Reeder, die eind 1943 gepoogd had meer te bekomen ([372]), kenmerkte het standpunt van de kardinaal als « kleurloos ». Het valt af te wachten, stelde hij mistroostig vast, of het bij de publieke opinie weerklank zal vinden ([373]).

Die weerklank bleef uit, behalve in de gekontroleerde pers. Reeder besefte dat de geestelijken die het waagden zich vanop de kansel tegen het terrorisme uit te spreken, een uitzondering vormden en dat zouden blijven zolang de katolieke hiërarchie zweeg ([374]). Eén bisschop zweeg niet : mgr. Kerkhofs, bisschop van Luik, wiens diocees zich uitstrekte over de gelijknamige roerige provincie en over het niet minder roerige Limburg. In beide provincies hadden de Gewapende Partizanen tientallen kollaborateurs om het leven gebracht. In zijn vastenbrief haalde Kerkhofs scherp uit naar « diegenen, die gebruik maken van deze tijd om broeders te mishandelen, persoonlijke wraaknemingen te plegen, te plunderen en te roven en de evennaaste naar het leven te staan. » Streng was zijn veroordeling van de (politieke) haat : « Evenzeer als diefstal en moord is de haat zelf anti-kristelijk wanneer het gaat om de haat van personen : ' Wie zijn broeder haat, is een moordenaar ', zegt de apostel der liefde. » Typisch voor de geestesgesteldheid van de kerkvoogd : reeds in maart 1944 veroordeelde hij « de geheime haatgevoelens en alle moordplannen voor na de oorlog ([375]) ». Het verdient opmerking dat generaal von Clär, *Oberfeldkommandant* te Luik, met territoriale bevoegdheid over de provincies Luik en Luxemburg, een beroep had gedaan op de tussenkomst van Kerkhofs ([376]). De lezer zal begrijpen dat dit beroep voor de kerkvoogd niet uitsluitend beslissend was. Maar het feit is vermeldenswaardig omdat het, evenals het beroep van de *Militärverwaltung* op de medewerking van de Belgische justitie ter bestrijding van het banditisme,

---

(370) Over de eerste tussenkomst van de kardinaal in deze materie, vgl. *Bijdragen*, 5, december 1978, p. 21-24.

(371) *Volk en Staat*, 4 maart 1944. De kardinaal bracht « de misdaden, de haat » enz. slechts in verband met de « behoefte aan verlossing en boetedoening jegens de goddelijke rechtvaardigheid ». Het is vreemd dat er van deze vastenbrief geen spoor te vinden is in LECLEF, *Kardinaal Van Roey en de Duitse bezetting in België*, Brussel, 1945.

(372) Hiervóór, p. 33-34.

(373) TB 26 (T-501, 106, 754).

(374) Als vorige noot.

(375) *Volk en Staat*, 4 maart 1944. Vgl. nog A. DE BRUYNE, *De Kwade Jaren*, IV, p. 227.

(376) Proc. vF., zittingsblad 6 oktober 1950, p. 3 en pleidooi van Witthammer, de Duitse advokaat van von Clär (NCWO II, Proces von Clär, karton B4 : *Jugement et plaidoiries*).

onthullend is voor het besef dat bij de bezetter leefde, de toestand niet meer in handen te hebben.

Het is niet overbodig, menen wij, hier nog eens aan het belangrijke getuigenis van Constantin Canaris te herinneren ([377]). Toen hij in maart 1944, na ruim twee en een half jaar afwezigheid, voor een tweede ambtstermijn uit Oost-Pruisen naar Brussel terugkeerde, vergeleek hij de toestand in België en Noord-Frankrijk met die in het door Poolse partizanen onveilig gemaakte distrikt Bialystok. De verhoudingen in zijn vroeger ressort vond hij, sedert zijn vertrek in oktober 1942, « buitengewoon verscherpt ». « Het aantal aanslagen, terreur- en sabotagedaden », noteerde hij in een persoonlijk schrijven aan een vriend te Königsberg, « is dermate gestegen dat wij maandelijks achthonderd à duizend terroristen aanhouden. » Dan volgde de zin die een wereld veropenbaart : « In vergelijking met de toestand hier was het distrikt Bialystok beslist een vreedzaam gebied ([378]). » « Terreur, sabotage en soortgelijke gebeurtenissen zijn hier schering en inslag geworden », meldde hij nog aan een tweede bekende te Königsberg ([379]). Niet anders oordeelde *SS-Untersturmführer* Lucke, die in de Sipo-SD Luik bevoegd was voor de beteugeling van het linkse verzet. Tijdens de instruktie van zijn proces noteerde hij in de eenzaamheid van zijn cel, dat de jaren 1943-44 een « uiterst gevaarlijke tijd » waren. « Het achterland van ons Atlantisch front was zelf een angstwekkend moorddadig front geworden ([380]). »

Niet ten onrechte had Reeder reeds in september 1943 de toestand uiterst kritiek geacht en erkend dat er geen hoop op verbetering bestond ([381]). In het eerste kwartaal van het volgende jaar bracht de *Krieg der Zivilisten* ([382]) de bezetter inderdaad het water aan de kin.

---

(377) Hiervóór, p. 5.

(378) Canaris aan Ebrecht, plaatsvervangend HSSPF te Königsberg, 24 maart 1944 (Proc. Can., karton 1, stuk 67).

(379) Canaris aan Post, *Oberreichsleiter* te Königsberg, 24 maart 1944 (als voorgaande noot).

(380) *Der Rücken unserer Atlantikfront war selbst zu einer unheimlich mörderischen Front geworden.* (Handschriftelijke memorie van Lucke, p. 22-23. NCWO II, MGB/DJ, VII).

(381) Hiervóór, p. 7.

(382) Aldus de titel van het hoofdartikel in de *Brüsseler Zeitung*, 11 augustus 1943.

II. DE TWEEDE AMBTSTERMIJN VAN CANARIS TE BRUSSEL (FEBRUARI-SEPTEMBER 1944).

§ 1. De reorganizatie van de Sipo-SD in België en Noord-Frankrijk.

Formeel begint de tweede ambtstermijn van Canaris als chef van de Sipo-SD te Brussel op 1 februari 1944. Feitelijk zou er nog ruim een maand verlopen — tot zijn terugkeer uit Salzburg op 4 maart — eer hij de leiding van de Sipo-SD in België en Noord-Frankrijk uit de handen van zijn voorganger Ehlers overnam ([383]). De benaming van zijn funktie bleef voorlopig dezelfde als die gedurende zijn eerste ambtstermijn : *Der Beauftragte des Chefs der Sipo und des SD für den Bereich des Militärbefehlshabers in Belgien und Nordfrankreich.* Pas op 11 augustus, kort na de benoeming van Jungclaus tot HSSPF te Brussel, werd Canaris tot *Befehlshaber der Sipo und des SD beim Reichskommissar für die besetzten Gebiete von Belgien und Nordfrankreich* bevorderd ([384]).

Een dubbele taak wachtte hem toen hij van Königsberg naar zijn vroegere standplaats Brussel werd overgeplaatst : een politieke en een politionele. De politieke omvatte de kontrole over de gedragingen van von Falkenhausen en zijn omgeving en het overhalen van Reeder, zich niet langer te verzetten tegen de benoeming van Jungclaus tot HSSPF ([385]). Over de *modus quo* van die kontrole over von Falkenhausen en zijn medestanders is niets bekend. De verslagen van de bevoegde instantie, de eigenlijke SD, aan de centrale dienst van het RSHA te Berlijn, zijn verloren gegaan. Wat betreft het overreden van Reeder in de door Himmler gewenste zin : er kwam niets van terecht omdat de *Militärverwaltungschef* steevast weigerde op Himmlers wens in te gaan en Canaris, van zijn kant, op handige wijze de uitbreiding van de machtssfeer van Jungclaus verhinderde ([386]).

De politionele taak van Canaris bestond in de reorganizatie van de Sipo-SD met het oog op een doeltreffende beteugeling van het verzet. De tucht liet te wensen over. De leiders van de buitendiensten (*Aussendienststellen*) bleken niet tegen hun taak opgewassen. Vergeleken met de *Oberfeld-* en *Feldkommandanten* van de bezettingsadministratie, sloegen zij een pover figuur ([387]).

---

(383) *Bijdragen*, 7, april 1981, p. 140. Pv. Can. 4 mei 1949 (Proc. Can. 0035). DOFNY, krijgsauditeur, *Exposé des faits*, p. 68.

(384) Hierachter, p. 168.

(385) *Bijdragen*, 7, april 1982, p. 122-123.

(386) Als vorige noot, p. 141.

(387) Pv. Can. 27 februari 1948 en 12 mei 1949 (Proc. Can. 0077 en 0142). DOFNY, *Exposé des faits*, p. 20. Vgl. nog Maystadt, advokaat van Canaris, aan Barbay, krijgsauditeur, 11 oktober 1946 (Proc. Can. 3293).

1. DE NIEUWE ORGANIZATIE.

Men kent in grote lijnen de organizatie van de Sipo-SD in België en Noord-Frankrijk vóór de tweede ambtstermijn van Canaris ([388]). Aan de top van de gezagspyramide, de centrale *Dienststelle* te Brussel. Op een lagere trap, vijf ondergeschikte *Aussendienststellen* : Antwerpen, met bevoegdheid over de gelijknamige provincie en Limburg ; Gent, met bevoegdheid over Oost- en West-Vlaanderen ; Luik, met bevoegdheid over de gelijknamige provincie en Luxemburg ; Charleroi, met bevoegdheid over Henegouwen en Namen ; Rijsel, met bevoegdheid over de twee Franse departementen *Nord* en *Pas-de-Calais*. Model voor de interne organizatie stond de organizatie van het moederhuis te Berlijn, het RSHA, met zijn zes afdelingen, alle met een Romeins cijfer aangeduid : de I en de II : beheer, personeel, betwiste zaken, gebouwen, wagenpark enz. ; de III : *SD-Inland* (te Brussel heette die afdeling *Lebensgebiete*) ; de IV : *Geheime Staatspolizei* (te Brussel *Gegnerforschung und -bekämpfung*) ; de V : *Kriminalpolizei ;* de VI : *SD-Ausland,* feitelijk de konkurrent van de *Abwehr,* de militaire inlichtingendienst (te Brussel *Nachrichtendienst*). Politioneel exekutieve bevoegdheid (aanhoudingen, huiszoekingen, inbeslagnemingen) hadden enkel de IV en (in niet-politieke zaken) de V. In uitzonderlijke omstandigheden en mits de toelating van de chef van de centrale *Dienststelle* of van de chef van de IV, konden ook leden van de III tot aanhoudingen overgaan. De taak van de *SD-Inland* (*Inland* omvatte Duitsland en de bezette gebieden) bestond evenwel in het garen van inlichtingen van algemeen belang over de uitingen van het openbaar leven (*Lebensgebiete*), dus o.m. het uitoefenen van kontrole over de politieke bewegingen in de bezette gebieden. Een *Aussendienststelle* telde niet noodzakelijk de zes voornoemde afdelingen. Nergens ontbrak echter de IV.

Vóór de terugkeer van Canaris naar zijn vroegere standplaats droeg de organizatie van de Sipo-SD in België (Noord-Frankrijk was een afzonderlijk geval) een sterk gecentralizeerd karakter. De leiders van de vijf *Aussendienststellen* waren disciplinair rechtstreeks ondergeschikt aan de *Dienststellenleiter* te Brussel. Maar funktioneel bestond er naast die vertikaal hiërarchische weg ook een horizontale : de afdelingsleiders in een *Aussendienststelle* (b.v. de IV te Charleroi) konden van hun homoloog te Brussel bevelen ontvangen zonder noodzakelijke voorkennis van de chef van de centrale *Dienststelle* of van de chef van de betrokken *Aussendienststelle*. Die horizontale dienstweg van de afdelingsleiders in de centrale *Dienststelle* naar de overeenkomstige afdelingsleiders in de buitendiensten rechtvaardigt de uitspraak van Canaris : in zekere zin waren de afdelingsleiders in het centrale bureau, binnen de grenzen van hun bevoegdheid, de chefs van hun homologen in de buitendiensten. Een andere uiting van de centralizatie van de Sipo-SD in België mag gezien worden in het feit dat alleen de centrale *Dienststelle* te Brussel bevoegd was *Sicherheitsbefehle* uit te vaardigen.

(388) *Bijdragen,* 3, december 1974, p. 32 e.v.

In opdracht van het RSHA voerde Canaris een reorganizatie door die het midden hield tussen centralizatie en decentralizatie ([389]). De *Aussendienststellen* bleven bestaan maar niet meer als rechtstreeks van Brussel afhankelijke bureau's. Ze werden in drie territoriale omschrijvingen gegroepeerd : *Flandern, Wallonien, Nord-Frankreich,* elk onder de leiding van een door het RSHA benoemde *Kommandeur. Flandern,* met zetel te Brussel, omvatte de provincies Brabant, Limburg, Antwerpen, Oost- en West-Vlaanderen met de vroegere *Aussendienststellen* Gent en Antwerpen en de *Nebenstelle* Hasselt. *Wallonien,* met zetel te Luik, strekte zich uit over de gelijknamige provincie, Luxemburg, Namen en Henegouwen met de vroegere *Aussendienststellen* Luik en Charleroi en de *Nebenstellen* Aarlen en Dinant. Onder de *Kommandeur Nord-Frankreich,* met zetel te Rijsel, kwamen de twee Noord-Franse departementen ([390]). Opvallend parallellisme : per 1 april 1944 werd het *Ersatzkommando* van de *Waffen-SS* — de wervingsdienst van vrijwilligers voor de *Waffen-SS,* afhankelijk van het *SS-Hauptamt* — gesplitst in een *Kommando Flandern* en een *Kommando Wallonien* ([391]).

Binnen de grenzen van hun territoriaal ressort beschikten de *Kommandeurs,* als gedelegeerden van Canaris, normaal over drie belangrijke bevoegdheden : discipline, politionele exekutieve, berichtgeving. Canaris zelf behield zich de algemene leiding voor alsmede de kontrole over de drie *Kommandeurs.* In de plaats van de centrale *Dienststelle* te Brussel kwam er een beperkte, door Canaris voorgezeten staf hoofdzakelijk samengesteld uit deskundigen die in de Brusselse centrale reeds gefungeerd hadden. Ook die staf, een echte *Führungsinstanz,* was opgevat als een weerspiegeling van het model van het RSHA met zijn zes bekende afdelingen. Het in funktie treden van de drie *Kommandeurs* met exekutieve en disciplinaire bevoegdheid binnen de grenzen van hun ressort maakte een einde aan de horizontale dienstweg van de leiders der afdelingen in de centrale *Dienststelle* naar de leiders van de overeenkomstige afdelingen in de *Aussendienststellen.* De vertikale hiërarchische weg liep voortaan van de chef van de staf te Brussel, Canaris, naar de *Kommandeurs* te Rijsel, Luik en Brussel, vervolgens van die *Kommandeurs* naar de ondergeschikte diensten in hun eigen ambtsgebied.

2. DE KOMMANDEURS.

Het verwezenlijken van de reorganizatie nam maanden in beslag. De

(389) Over die reorganizatie vgl. DOFNY, *Exposé des faits,* p. 3, 14 en vv. en een uitvoerige eigenhandige nota van Dr. C. Canaris in antwoord op een reeks vragen van ons. Dr. Canaris vinde hier de uitdrukking van onze dank. Vgl. verder pv. Strauch, 28 mei 1948 (Proc. vF. 134, afschrift), pv. konfrontatie Canaris, Straub, Schmitt, 4 juni 1948 (Proc. Can. 05550), pv. Can., 12 mei 1949 (Proc. Can. 0142).

(390) Canaris zelf had voorgesteld België onder twee *Kommandeurs* te brengen : een voor Vlaanderen en een voor Wallonië. (Canaris aan het RSHA, I, dienst personeel, 15 maart 1944. Proc. Can. 0141.)

(391) TB 27 (T-501, 106, 97).

overgangsperiode duurde tot de vooravond van het einde der bezetting. Rekening houdend met de uiterst kritieke toestand in bezet België beschouwde Canaris zijn nieuwe taak als een *wichtige Kriegsaufgabe* ([392]) ». Onmiddellijk na zijn terugkeer uit Salzburg, waar hij o.m. Himmler ontmoet had, toog hij aan het werk. Eer maart ten einde was begaf hij zich naar Rijsel voor de installatie van *Kommandeur* Rausch ([393]). (Deze laatste speelt in ons verhaal geen rol.) Twee maanden later, eind mei, was Canaris te Luik voor de installatie van Strauch, de *Kommandeur* voor Wallonië. Aanstonds meer over deze nieuweling. De installatie van de derde *Kommandeur,* Teichmann, bevoegd voor de Vlaamse provincies en met standplaats te Brussel, dateert pas van begin juli. Tijd om zich volledig in te werken kreeg hij niet meer. Overigens had Canaris geen hoge dunk van het vakmanschap van zijn nieuwe ondergeschikte. Daarom hield hij hem onder persoonlijke kontrole te Brussel ([394]).

Het verdient opmerking dat twee van de drie *Kommandeurs* uit het Oosten kwamen waar brutaal optreden geen uitzondering was ([395]). Louter toeval of opzet van hogerhand ? Om die vraag te beantwoorden zou men meer moeten weten over de voorgeschiedenis van de benoemingen. Teichmann kwam uit Belgrado waar hij de funktie van *Kommandeur* had bekleed. Of hij, indien hem daartoe de gelegenheid was geboden, te Brussel barbaarse metoden zou hebben toegepast, moet een open vraag blijven. Canaris beschouwde hem als een bedaard man, maar vroegere ondergeschikten verklaarden, na de oorlog, dat hij van brutale metoden niet afkerig was en de kollega's in de *Dienststelle* te Brussel wegens hun gematigd optreden voor *bons vivants* hield ([396]). Over Strauch, de *Konmmandeur* in Wallonië, is er echter geen twijfel mogelijk. Hij had zijn sporen in het Oosten, in de rangen van de *Einsatzgruppen,* verdiend ([397]). Van februari 1942 tot juni 1943 had hij in Wit-Rusland de funktie van *Kommandeur der Sipo-SD* met standplaats te Minsk bekleed. Daar had hij zich een stevige reputatie van barbaarsheid verworven die hem, na de oorlog, in april 1948, een doodvonnis door een Amerikaanse militaire rechtbank te Neurenberg bezorgde. Van juli 1943 af maakte hij deel uit van de staf van von dem Bach Celewski, Himmlers gevolmachtigde voor de strijd tegen de gewapende partizanen in Oost- en Zuidoost-Europa. Als Ic (inlichtingen-officier) en vertegenwoordiger van de Sipo-SD nam hij kennis van de verslagen der bevoegde Duitse diensten over

---

(392) Canaris aan Ebrecht, plaatsvervangend HSSPF te Königsberg, 24 maart 1944 (Proc. Can., karton 1, stuk 67).

(393) Als vorige noot.

(394) Pv. Can., 19 mei 1949 (Proc. Can. 0082). DOFNY, *Exposé des faits,* p. 20.

(395) DOFNY, als vorige noot.

(396) Pv. Can., 21 december 1950 en pv. Volkmann, 13 november 1950 (IfZM, Proc. Straub, 51, p. 8).

(397) Over de persoonlijkheid van Strauch en zijn optreden in Wit-Rusland vgl. F. BAYLE, *Psychologie et éthique du national-socialisme. Etude anthropologique des dirigeants SS,* Parijs, 1953, p. 145-147, en vooral H. KRAUSNICK - H.H. WILHELM, *Die Truppe des Weltanschauungskrieges. Die Einsatzgruppen der Sicherheitspolizei und des SD 1938-1942,* Stuttgart, 1981, *passim.* Over zijn loopbaan : NCWO II, BDC, Strauch, en KRAUSNICK - WILHELM, *op. cit.,* p. 642-643.

de beteugeling van het verzet in *al* de bezette gebieden ([398]). Volgens Strauch was die beteugeling, bij gebrek aan doortastendheid, in België niet doeltreffend. Hij maakte er zijn chef attent op die hem onmiddellijk voorstelde het werk ter plaatse te gaan opknappen. Strauch aanvaardde ([399]). Na een maand stage in de centrale dienst te Brussel werd hij, zoals reeds aangestipt, eind mei in zijn funktie te Luik geïnstalleerd. Canaris, die de kwade roep van de nieuwe *Kommandeur* kende ([400]), had hem als zijn ondergeschikte niet gewenst. Een rechtstreekse tussenkomst bij Kaltenbrunner, chef van het RSHA, bleef zonder resultaat ([401]). Dat de vrees van Canaris niet ongegrond was blijkt uit een verklaring van Strauch zelf gedurende de instruktie van zijn proces voor de krijgsraad te Luik : « In Rusland hadden wij heel wat ervaring opgedaan en wij wensten die ervaring en metoden in West-Europa toe te passen ([402]). » Op zijn bureaumeubel te Luik prijkte een halve mensenschedel als asbak. Op een aanmerking van Canaris antwoordde Strauch dat het een « souvenir » uit het Oosten was ([403]).

De taak van Strauch beperkte zich niet tot zijn kommandeurschap in Wallonië. Volgens zijn eigen na-oorlogse verklaring moest hij, in opdracht van zijn hiërarchische overheid — het RSHA of misschien Himmler zelf —, Jungclaus en later ook Canaris kontroleren en over hen verslag uitbrengen : Jungclaus omdat hij te zwak optrad tegen het gewapend verzet, Canaris omdat hij te voorzichtig was opgetreden bij de wegvoering van Koning Leopold III in juni 1944. Na de oorlog loochende Strauch met klem dat hij zich tot verklikking van kollega's zou geleend hebben ([404]).

---

(398) Dat blijkt uit artikel 10 van Himmlers bevel van 21 juni 1943 betreffende de oprichting van een *SS-Kommandostelle* onder een *Chef der Bandenkampfverbände*. (Proc. Can., stuk 2167, p. 104-105 en RIVOA, HSSPF. Een fotokopie van het bevel van Himmler werd ons door dr. In 't Veld bezorgd, waarvoor hier onze dank.) De hier bedoelde verslagen van de Sipo-SD Brussel aan de *Chef der Bandenkampfverbände* zijn onvindbaar gebleven.

(399) Pv. Strauch, 2 en 6 januari 1947 (NCWO II, BMG/DJ, VII).

(400) Volgens Canaris werd Strauch hem als *Kommandeur* opgedrongen omdat deze zich in Wit-Rusland, door zijn brutaal optreden, onmogelijk had gemaakt (Pv. Can., 18 juni 1946. Proc. Can. 0821).

(401) Maystadt, advokaat van Canaris, aan krijgsauditeur Barbay, 11 oktober 1946 (Proc. Can. 3293, stuk 28) en pv. Can., 27 februari 1948 (Proc. Can. 0077).

(402) Pv. Strauch, 6 januari 1947 (als noot 399).

(403) Pv. Can., 18 juni 1946 (Proc. Can. 0821). Men zou een onvolledig beeld van de persoonlijkheid van Strauch schetsen indien men zijn memorie *pro domo* van 8 mei 1947, verzweeg. Wij citeren het slot in de Franse vertaling : *Mes ordres ne m'étaient pas dictés par une ivresse sanguinaire ou par un caractère pervers, mais ils m'étaient dictés par mes adversaires et ils étaient conformes aux ordres reçus... J'en prends encore maintenant la responsabilité vis-à-vis de ma conscience et devant mes juges. Je souhaite que l'on tienne compte de ce que la guerre était tellement dégénérée que, maintenant déjà, des paroles prononcées à l'époque et des actes commis en ces temps-là, nous apparaissent comme incompréhensibles, même horribles* (als vorige noot). Door het Belgisch militair gerecht werd Strauch als *Kommandeur* tweemaal ter dood veroordeeld : op 31 januari 1949 door het krijgshof te Brussel, op 10 maart van hetzelfde jaar door het krijgshof te Luik. Hij overleed in het St. Elisabeth-hospitaal te Ukkel op 15 september 1955.

(404) Pv. Can., 27 februari en 2 oktober 1968 (Proc. Can. 0077 en 0061). Pv. Lucke, van de Sipo-SD Luik IV, 1, en pv. Strauch, 5 oktober 1948 (Proc. Can. 0062). Volgens de verklaring van Strauch kwam de opdracht, over Canaris te rapporteren van Brandt, Himmlers sekretaris.

3. VERHOUDING *MILITÄRVERWALTUNG*-SIPO-SD.

In beginsel liet de reorganizatie van de Sipo-SD de verhouding tot de *Militärverwaltung* onaangeroerd. In politieke zaken bleef de Sipo de politionele exekutieve van het bezettingsbestuur, dat bevelen kon uitvaardigen zonder daarom (merkwaardige toestand) disciplinair bevoegd te zijn. Zoals vroeger stuurde Canaris de veertiendaagse *Meldungen* aan het RSHA via de *Militärverwaltung,* die aldus het recht behield de tekst te doen wijzigen en geen kritiek van de Sipo-SD te dulden ([405]). Maar de kritische rapporten van de SD (niet te verwarren met de Sipo) aan het RSHA te Berlijn ontsnapten aan de kontrole van het bezettingsbestuur en bleven zelfs de chef van de *Dienststelle* onbekend ofschoon de SD hem ondergeschikt was.

Wat met het *Sicherheitshaftbefehl* ? Men zal zich herinneren ([406]) dat vóór de reorganizatie alleen de centrale *Dienststelle* te Brussel bevoegd was aanhoudingsmandaten uit te vaardigen, maar dat deze slechts na bekrachtiging door de bevoegde dienst van de *Militärverwaltung,* de *Gruppe Polizei,* rechtsgeldigheid kregen. De Sipo was er echter geleidelijk in geslaagd mazen in het net te knagen om zich gedeeltelijk aan die hinderlijke kontrole van de militaire administratie te onttrekken. In de gereorganizeerde SS-politie kregen de *Kommandeurs* de bevoegdheid *Sicherheitshaftbefehle* uit te vaardigen. Zolang deze nog door de *Militärverwaltung* formeel moesten bekrachtigd worden (dat is tot het invoeren van een *Zivilverwaltung* op 18 juli 1944) liep de bekrachtigingsprocedure van de *Kommandeurs,* via de nieuwe centrale staf van de Sipo-SD te Brussel, naar de *Gruppe Polizei* van het bezettingsbestuur. In de nieuwe staf onder Canaris werd Straub, de chef van de IV in de vroegere *Dienststelle* te Brussel, de bevoegde instantie voor het behandelen van de *Sicherheitshaftbefehle* ([407]).

Men make zich echter geen illuzies. De overgangsperiode, na de terugkeer van Canaris tot het invoeren van het nieuwe bezettingsbestuur, leende zich uiteraard niet tot het vastleggen van duidelijke kompetentiegrenzen ([408]). Toen Canaris in maart 1944 in zijn vroeger ambtsgebied weer aan de slag ging, viel het hem onmiddellijk op dat de politieke invloed van de Duitse rijksdiensten, vooral van het RSHA, aanzienlijk was toegenomen ten nadele van het bezettingsbestuur ([409]). Meer bepaald stelde hij vast dat het stijgend aantal aanhoudingen door de Sipo, de kontrole via de bekrachtiging door de groep *Polizei* van het bezettingsbestuur « alsmaar bemoeilijkte ([410]) » — een eufemisme van Canaris voor de machtsaangroei van de Sipo als een gevolg

(405) Pv. Can., 11 mei 1949 (Proc. Can. 0139).
(406) *Bijdragen,* 3, september 1974, p. 43 e.v.
(407) Pv. Can., 11 en 19 mei 1949 (Proc. Can. 0082 en 0139).
(408) Als voorgaande noot.
(409) Memorie van Canaris voor krijgsauditeur Wilmart, 30 maart 1949 (Proc. Can. 0129).
(410) Konfrontatie Canaris-Straub-Schmitt, 1 juni 1948 (Proc. Can. 0552).